

**LATVIJAS VALDĪBAS KOMENTĀRI PAR EIROPAS KOMITEJAS
SPĪDZINĀŠANAS UN NECILVĒCĪGAS VAI PAZEMOJOŠAS RĪCĪBAS VAI
SODA NOVĒRŠANAI ZIŅOJUMU PAR LATVIJU PĒC AD HOC VIZĪTES
LATVIJĀ, KAS NOTIKA 2024.GADA 22. – 31. MAIJĀ**

Izvērtējot Eiropas komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk – Komiteja) sagatavoto ziņojumu par 2024.gada 22.-31. maija *ad-hoc* vizīti Latvijā (turpmāk – Ziņojumu), Latvijas valdība sniedz šādu informāciju par Komitejas rekomendāciju ieviešanu. Vienlaicīgi Latvijas valdība izsaka pateicību Komitejas ekspertiem par rekomendācijām un ieteikumiem, jo tie sekmē situācijas uzlabošanu ieslodzīto neformālās hierarhijas mazināšanai un sagaidāmai izskaušanai.

Vispārējā informācija par jau notikušiem nozīmīgiem pasākumiem, kam ir tieša vai netieša ietekme uz ieslodzīto neformālās hierarhijas mazināšanu Latvijā.

1. 2024.gada 1.septembrī **stājās spēkā likums “Grozījumi Latvijas Sodu izpildes kodeksā”**, kas ir otra lielākā ieslodzījuma vietu sistēmas reforma kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas. Grozījumi Latvijas Sodu izpildes kodeksā (turpmāk – LSIK) paredz:

1) **Pāreju uz divu veidu cietumu sistēmu** (slēgtais un atklātais cietums). Pāreja paredz būtiski raitāku soda izpildes procesu, jo ir būtiski samazināts soda izciešanas režīmu skaits, kuros notiesātajam jāizcieš sods, lai pretendētu uz soda izciešanu atklātajā cietumā un arī ātrāku nonākšanu soda izciešanas režīmā, no kura ir iespējama nosacīta pirmstermiņa atbrīvošana.

Tie notiesātie, kas soda izciešanu uzsāk slēgtā cietuma zemākajā pakāpē, pēc nonākšanas slēgtā cietuma augstākajā pakāpē var pretendēt uz pārvietošanu uz atklāto cietumu jau pēc izciestas puses no soda termiņa (labvēlīgāks regulējums pret iepriekšējo kārtību). Savukārt tie, kas soda izciešanu uzsāks slēgtā cietuma augstākajā pakāpē, jau pēc $\frac{1}{4}$ no piespīestā soda izciešanas (labvēlīgāks regulējums pret iepriekšējo kārtību) var pretendēt uz pārvietošanu uz atklāto cietumu. Tādejādi notiesātie daudz ātrāk nekā iepriekš nonāk soda pakāpē vai cietumā, kurā ir plašākas iespējas resocializācijai.

Šādas reformas ietekmi var just jau pirmajos mēnešos pēc tās spēkā stāšanās, par ko liecina apkopotie dati, ka pēc reformas spēkā stāšanās (no 2024.gada oktobra līdz decembrim) ar izvērtēšanas komisijas lēmumu uz atklāto cietumu tika pārvietoti 83 notiesātie, tai skaitā viens ar brīvības atņemšanu uz mūžu notiesāts vīrietis, kurš sodu turpina izciest Daugavgrīvas cietuma atklātā cietuma nodaļā. Salīdzinoši - no 2024.gada janvāra līdz septembrim pārvietoti 48 notiesātie.

2) **Brīvības atņemšanas iestādes nodaļas kā viens no soda izpildes individualizācijas veidiem (LSIK 13.²panta ceturtā daļa)**. Jau pirms grozījumiem, LSIK paredzēja brīvības atņemšanas iestādes nodaļu veidošanu, tomēr grozījumi paredz būtisku atšķirību – mainās nodaļu izveidošanas mērķis. Grozījumi LSIK paredz, ka vienas soda izciešanas režīma pakāpes ietvaros ar ieslodzījuma vietas priekšnieka lēmumu varēs organizēt nodaļas, vienkopus grupējot notiesātos ar līdzīgām vajadzībām vai ņemot vērā citu noteiktu kritēriju (pazīmi), ja tas var veicināt kriminālsoda izpildes mērķa sasniegšanu. Tas paredz iespēju veidot nodaļas, piemēram, notiesātajiem ar ļoti augstu vai zemu risku, notiesātajiem, kas iesaistīti konkrētā resocializācijas programmā, notiesātajiem ar garīgās veselības problēmām vai ar kustību

ierobežojumiem u.tml. Tāpat grozījumi LSIK paplašina pieeju, ka vienā nodaļā varēs grupēt arī notiesātos, kas izcieš sodu dažādās pakāpēs, ja tas nepieciešams noteiktu notiesāto resocializācijas vajadzību nodrošināšanai. Līdz grozījumiem LSIK šāda iespēja bija tikai Atkarīgo centrā, kur atkarību mazināšanas programmā tika iesaistīt notiesātie neatkarīgi no soda izciešanas režīma pakāpes.

3) Samazināts laiks, kurā notiesātajam pēc soda piemērošanas par soda izciešanas režīma prasību pārkāpumu ir liegta virzība soda izpildes progresīvajā sistēmā. LSIK līdz 2024.gada 1.septembrim paredzēja, ka ir jāpaiet vienam gadam pēc soda – ievietošana soda izolatorā – par pārkāpumu piemērošanas, lai notiesātais varētu pretendēt uz režīma mīkstināšanu (LSIK 50.³panta ceturtā daļa), šis laiks ir samazināts līdz sešiem mēnešiem. Citu sodu gadījumā šis laiks ir samazināts no sešiem mēnešiem uz trīs mēnešiem. Šāda nosacījumu maiņa divas reizes paātrina notiesāto iespēju virzīties soda progresīvās izpildes sistēmā, ātrāk nonākot vieglākā soda izciešanas režīmā, kur ir lielākas resocializācijas iespējas vai ir iespējams pretendēt uz atklāto cietumu vai nosacītu pirmstermiņa atbrīvošanu.

4) Pilnveidota mūža ieslodzījuma izpildes kārtība. Ar grozījumiem LSIK tika likvidēts atsevišķais regulējums par uz mūžu notiesāto soda izpildes atšķirībām, tāpēc pēc 2024.gada 1.septembra uz mūžu notiesāto soda izpildi nosaka tās pašas normas, kas pārējiem notiesātajiem (tiesību apjoms, soda izpildes kārtība u.tml.). Šobrīd uz mūžu notiesātie soda izpildi uzsāk slēgtā cietuma zemākajā pakāpē un soda izpilde notiek pēc tādiem pašiem principiem kā pārējiem notiesātajiem, tādējādi panākot uz mūžu notiesāto plašākas iespējas iesaistīties resocializācijas procesā un elastīgāku mūža ieslodzījuma izpildi, taču vienlaikus saglabājot nepieciešamos drošības standartus.

Nemot vērā minēto, Jelgavas cietuma un Daugavgrīvas cietuma struktūrā tika veiktas atbilstošas izmaiņas.

5) Pilnveidots notiesāto resocializācijas procesa regulējums, tai skaitā paplašinot notiesāto sociālās rehabilitācijas līdzekļu klāstu, un papildinot to ar šādiem līdzekļiem (LSIK 61.³pants):

a) Sociālās rehabilitācijas programma – mērķtiecīgu un strukturētu pasākumu kopums notiesātā pārmaiņu veicināšanai, personīgās pilnveides sekmēšanai, sociālo prasmju apgūšanai vai nostiprināšanai un nepieciešamā atbalsta sniegšanai;

b) Motivācijas programma – mērķtiecīgu un strukturētu pasākumu kopums, kas veicina notiesātā sagatavošanu jēgpilnai dalībai resocializācijas procesā.

LSIK 61.⁹pantā paredzēts, ka brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks var atļaut atklātā cietumā esošajiem notiesātajiem apmeklēt brīvā laika pasākumus (piemēram, kultūras, informatīvos, mākslas, pašdarbības un sporta pasākumus) ārpus atklātā cietuma teritorijas, lai veicinātu veiksmīgāku atklātā cietuma notiesāto integrāciju sabiedrībā. Tāpat LSIK 50.⁶ panta devītā daļa tika paplašināta un šobrīd paredz, ka ar atklātā cietuma priekšnieka atļauju notiesātais var apmeklēt valsts un pašvaldību institūcijas, zvērinātu notāru, tiesu izpildītāju, aizstāvi, valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniedzēju, ja tas nepieciešams viņa sociālo problēmu risināšanai, lai piedalītos probācijas programmās, lai saņemtu valsts nodrošināto juridisko palīdzību, piedalītos procesuālajās darbībās vai bezdarba samazināšanas preventīvajos pasākumos atbilstoši normatīvajiem aktiem par bezdarbnieku un darba meklētāju atbalstu, ja šos pakalpojumus nevar saņemt attālināti, atrodoties brīvības atņemšanas iestādē.

6) **Pilnveidots notiesāto tiesību uz saziņu regulējums:** piemēram, paplašināts personu loks, ar kurām notiesātais var uzturēties kopā ilgstošo satikšanos laikā; īslaicīgo satikšanos var aizstāt ar videosaziņu. Notiesāto satikšanos apjomu turpmāku palielināšanu diemžēl joprojām ietekmē pieejamās infrastruktūras stāvoklis.

7) Precizēts notiesāto telefonsarunu regulējums.

8) Risināts secīgas ievietošanas soda izolatorā ilguma jautājums. Ar grozījumiem LSIK 71.panta septītajā daļā tika noteikts, ka secīgas atkārtotas ievietošanas soda izolatorā ilgums nedrīkst pārsniegt 14 diennaktis, savukārt disciplinārajā izolatorā (nepilngadīgajiem) - trīs diennaktis. Kopā ar 3) punktā minēto pilnveidojumu, šis mazinās izdarītā soda izciešanas režīma pārkāpuma negatīvo ietekmi uz notiesāto.

Ņemot vērā šīs reformas ietekmi uz ieslodzījuma vietu sistēmu, 2024.gadā no jauna tika izdoti Tieslietu ministrijas rīkojumi par ieslodzījuma vietās noteiktajiem ieslodzījuma izpildes režīmiem un vietu skaitu (nedaudz samazinot to). Tā kā reforma palielina pieprasījumu pēc vietām atklātajā cietumā, tad ņemot vērā ieslodzījuma vietu infrastruktūras stāvokli, jau 2023.gadā tika nolemts Jēkabpils cietumu pārveidot par atklāto cietumu, un šis process šobrīd arī turpinās.

Valstī ir veikta būtiska reforma soda izpildes sistēmā, ar kuru ir radīti priekšnosacījumi raitai notiesāto virzībai soda izpildes progresīvajā sistēmā, kas palīdzēs mazināt notiesāto neformālās hierarhijai labvēlīgu apstākļu pastāvēšanu un ir risinātas iepriekšējos Komitejas ziņojumos izteiktās rekomendācijas (piemēram, 2022.gada ziņojuma 66., 90., 110., 112., 114., 115. ieteikums).

2. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) 2024. gada 11. janvārī pasludināja spriedumu lietā “D pret Latviju”, secinot, ka ir pieļauts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pantā (spīdzināšanas un necilvēcīgas apiešanās aizliegums) garantēto tiesību pārkāpums. Spriedumā ECT iekļāva norādi, ka Latvijai, lai novērstu līdzīgu pārkāpumu atkārtošanos, ir jāveic pasākumi, ar kuriem tiktu novērsta spriedumā identificētā sistēmiskā problēma, proti, “zemākajai kastai” piederošo ieslodzīto sociālā segregācija, kalpība ieslodzīto kriminālajām autoritātēm un ar to saistītā ieslodzīto savstarpējā vardarbība. Šī ir pirmā lieta, kad ECT ir atbilstoši konvencijas 46. pantam iezīmējusi arī konkrētus pasākumus, kas Latvijai jāveic, lai izpildītu spriedumu.

2024.gada 8.oktobrī valdība izskatīja informatīvo ziņojumu “Par rīcību ieslodzīto neformālās hierarhijas mazināšanai ieslodzījuma vietās”¹. Ziņojumā norādīts, ka *Tieslietu ministrija un Ieslodzījuma vietu pārvalde (turpmāk – Pārvalde) kategoriski neatbalsta ieslodzīto personu savstarpējo hierarhiju, to atzīmē arī ECT spriedumā uzsverot, ka ieslodzījuma vietu amatpersonas nav atbalstījušas neformālo hierarhiju. Tieslietu ministrija un Pārvalde ilgtermiņā pieejamo resursu ietvaros jau ir darījušas visu iespējamo, lai neformālo hierarhiju mazinātu.*

Ieslodzīto neformālās hierarhijas pastāvēšanu veicina:

- 1) ieslodzījuma vietu infrastruktūra;
- 2) personāla attieksme,;

¹ Ministru kabineta 2024.gada 8.oktobra sēdes prot. Nr.41, 33.§

3) ieslodzīto vidē atzītās vērtības un uzvedības nosacījumi (tradīcijas un paražas).

Svarīgi apzināties, ka ieslodzīto neformālā hierarhija un tās tradīcijas ir zināms vēsturiskais mantojums, kas pamazām mainās..

Divas no minētajām jomām ir tādas, kurās ir iespējama valsts rīcība ar būtisku ietekmi uz ieslodzīto neformālās hierarhijas pastāvēšanu – Komitejas noteiktajiem standartiem atbilstošas infrastruktūras nodrošināšana un kvalitatīva personāla nodrošināšana. Trešo jomu (ieslodzīto vidū pastāvošās vērtības un uzvedība) valsts iestādes var ietekmēt netieši:

- pilnveidojot resocializācijas procesu, kura rezultātā aizvien vairāk ieslodzīto kļūst spējīgi pieņemt patstāvīgus lēmumus, iegūst zināšanas un prasmes dažādu dzīves situāciju un problēmu risināšanai tiesiskā veidā;
- ieviešot dažādus tehnoloģiskus risinājumus ieslodzījuma vietās, tostarp kvalitatīvu un efektīvu videonovērošanas sistēmu ieslodzījuma vietās;
- veicot regulāras drošības pārbaudes, lai identificētu un novērstu potenciāli bīstamas situācijas un ierobežotu neformālās hierarhijas darbību.

Valdība uzdevusi Tieslietu ministrijai sagatavot un līdz 2026. gada 31. decembrim un 2028. gada 1. jūlijam iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu par ieslodzīto neformālās hierarhijas mazināšanai nepieciešamo pasākumu izpildi, tostarp par papildu pasākumiem uzdevuma izpildei, ja tādi būs nepieciešami.

2024.gada nogalē notika trīs reģionāli pasākumi², kuros Tieslietu ministrijas pārstāvis, prezentējot aktualitātes kriminālsodu izpildes jomā, cita starpā informēja klātesošos ieslodzījuma vietu, tiesu, prokuratūras, Valsts policijas, pašvaldības policijas un Valsts probācijas dienesta pārstāvjus (kopā visos pasākumos – vairāk nekā 300 dalībnieku) par ECT spriedumā pausto, ieslodzīto neformālās hierarhijas būtību, pastāvēšanas cēloņiem un informatīvajā ziņojumā iekļautajiem pasākumiem tās mazināšanai.

3. Pieņemšanas procesā ir grozījumi normatīvajos aktos³, lai risinātu **Komitejas 2022.gada ziņojumā ietvertos 116.rekomendāciju** (atbildības par paškaitējumu likvidēšana):

Abos tiesību aktu projektos atbilstoši Komitejas rekomendācijai vairs netiek paredzēta notiesātā sodīšana par tīšu kaitējumu savai veselībai. Papildus, lai Komitejas iepriekš izteiktā rekomendācija tiktu ieviesta pirms spēkā stājas jauni normatīvie akti, Tieslietu ministrija 2023.gada 15.novembrī Pārvaldei skaidroja nepieciešamo rīcību (ieslodzītā paškaitējuma gadījumā ieslodzījuma vietas var fiksēt pārkāpuma faktu, **bet nepiemērot par to sodu**).

9. Komiteja aicina Latvijas iestādes ievērojami pastiprināt centienus izskaust ieslodzīto neformālās hierarhijas ietekmi cietumu sistēmā, kas cita starpā grauj valsts autoritāti, veicina vardarbību starp ieslodzītajiem un veicina nelegālo narkotiku pieejamību cietumos.

² Valsts probācijas dienesta teritoriālo struktūrvienību konsultatīvo padomju sanāksmes 2024.gada 27.novembrī Rīgā, 12.decembrī Jelgavas novadā un 17.decembrī Madonas novadā.

³ Ministru kabineta noteikumu projekts 23-TA-1386 "Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi" un Ministru kabineta noteikumu projekts 23-TA-822 "Grozījumi Ministru kabineta 2017. gada 3. janvāra noteikumos Nr. 23 "Iekšējās kārtības noteikumi brīvības atņemšanas iestādes struktūrvienībā, kurā tiek īstenota resocializācijas programma atkarību mazināšanai""

Lai pastiprinātu centienus mazināt ieslodzīto neformālās hierarhijas izpausmes, un vienkopus apkopotu veicamos pasākumus, Tieslietu ministrija kopā ar Pārvaldi izstrādāja 1.pielikumā iekļauto **Rīcības plānu ieslodzīto neformālās hierarhijas mazināšanai un Komitejas rekomendāciju ieviešanai** (turpmāk – Rīcības plāns), kurā paredzēti pasākumi dažādu jomu pilnveidošanai. Rīcības plāna īstenošana kopā ar pasākumiem, kas uzsākti jau iepriekš vai kas jau paveikti kopš delegācijas vizītes, būtiski mazinās neformālās hierarhijas pastāvēšanas iespējamību.

10. Tomēr pēdējos gados gan Ministru komiteja, gan Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja caurredzamības labad ir mudinājušas dalībvalstis apņemties īstenot automātisku turpmāko Komitejas vizīšu ziņojumu un saistīto valdības atbilžu publicēšanu. Tas ļautu publicēt Komitejas vizītes ziņojumus vienu mēnesi pēc to nosūtīšanas iestādēm. Šī kārtība paredz valsts iespēju konkrētā gadījumā pagarināt publicēšanas termiņu.

Komiteja aicina Latvijas iestādes piekrist iepriekš izklāstītajai automātiskās publicēšanas kārtībai.

Šāda pieeja konceptuāli ir atbalstāma, ja tiek saglabāta iespēja valstij lūgt pagarināt publicēšanas termiņu, kas varētu tikt izmantots īpaši sarežģītos gadījumos, kad ziņojumos paustā informācija ir jāpublisko kopā ar valsts atbildi.

12. Saskaņā ar Latvijas iestāžu sniegto informāciju vizītes laikā kopējā cietumu ietilpība bija 4822 vietas, bet kopējais ieslodzīto skaits – 3300 personas, t. i., 68,2% aizpildījums, turklāt lielākā daļa ieslodzīto joprojām ir izmitināti vairākām personām paredzētās kopmītnēs.⁴ Turklāt saskaņā ar Eiropas Padomes ikgadējo sodu statistiku *SPACE I 2023*⁵ ieslodzīto skaits Latvijā ir samazinājies no 257,2 uz 100 000 iedzīvotāju 2013. gadā līdz 171,5 2023. gadā.

Tas ir ievērojami pozitīvs pavērsiens, tomēr ieslodzīto skaits Latvijā joprojām ir viens no augstākajiem Eiropā, un **Komiteja vēlētos saņemt informāciju no Latvijas iestādēm par to, kā tās plāno turpināt mazināt šo skaitu, tostarp par to, kā piemērot ar brīvības atņemšanu nesaistītus pasākumus pirmstiesas, tiesas un soda izciešanas, kā arī pēctiesas posmā.**

Vēršam uzmanību, ka saskaņā ar Krimināllikuma 36. pantu personai par tās izdarītu noziedzīgu nodarījumu kā pamatsodu var piemērot brīvības atņemšanu, probācijas uzraudzību, sabiedrisko darbu vai naudas sodu. Brīvības atņemšanas sodu Latvijā piemēro daudz retāk nekā citus sodus, piemēram, sabiedrisko darbu.

Ar grozījumiem Krimināllikumā, kas stājās spēkā 2022. gada 1.janvārī, kā arī 2024. gada 13.jūnijā pieņemto likumu “Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājās spēkā 2025.gada 1.janvārī, ir būtiski palielināta iespēja kā pilngadīgai, tā nepilngadīgai personai par tās izdarītu noziedzīgu nodarījumu piemērot probācijas uzraudzības sodu kā pamatsodu. Probācijas uzraudzība ir efektīvs un brīvības atņemšanai alternatīvs soda veids, ļaujot nodrošināt likumpārkāpēja domāšanas, uzvedības korekcijas, ierobežojumu noteikšanas un kontroles iespējas, atbilstoši viņa vecumam, individuāli psiholoģiskajām īpašībām un attīstības līmenim.

4 Vairākām personām paredzētās kopmītnes ar līdz 30 gultām, atvērtas visu diennakti.

5 Saskaņā ar [SPACE I 2023 ziņojumu](#), mediāna un vidējais ieslodzīto skaits Eiropas Padomes dalībvalstīs ir attiecīgi 106,5 un 123,9.

Tāpat Krimināllikumā ir paredzēta iespēja pie noteiktiem apstākļiem probācijas uzraudzību kā pamatsodu piemērot arī par smaga nozieguma izdarīšanu, par kuru Krimināllikumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem, vai par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu. Vienlaikus, apzinoties, ka atsevišķos gadījumos par sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, probācijas uzraudzības soda piemērošana nesasnies Krimināllikuma 35. pantā paredzēto soda mērķi t.i., aizsargāt sabiedrības drošību, atjaunot taisnīgumu, sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, resocializēt sodīto personu un panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Šajā sakarā ir būtiski norādīt, ka minētās nodarījumu kategorijas ir ar lielu sabiedriskās bīstamības pakāpi un tās apdraud pašas svarīgākās valsts un sabiedrības intereses. Līdz ar to par šādu noziegumu izdarīšanu nav pieļaujama iespēja piemērot probācijas uzraudzību, bet gan noziegumu izdarījušai personai būtu piemērojams reāls brīvības atņemšanas sods.

Tāpat jāmin, ka Tieslietu ministrijā tiek izstrādāta iniciatīva par to, kā nepilngadīgos, kas izdarījuši noziedzīgu nodarījumu, novirzīt uz audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu sistēmu (novēršot kriminālsoda piemērošanu un sekas, kas rodas šādā gadījumā).

13. Delegācija tika informēta arī par to, ka cietuma būvniecība Liepājā, ko saskaņā ar sākotnējiem plāniem bija paredzēts pabeigt līdz 2019. gadam, tagad beidzot ir uzsākta, un ir paredzams, ka jaunais cietums ar 1200 vietām un tikai divvietīgām kamerām sāks darboties no 2026. gada.⁶

Komiteja ir vairākkārt paudusi viedokli, ka iebiedēšanas un vardarbības risks ir augstāks lielas ietilpības cietumu kopmītnēs un ka šādi izmitināšanas apstākļi var veicināt cietumu subkultūru attīstību un sekmēt noziedzīgu organizatorisko struktūru uzturēšanu un kohēziju. Turklāt šādi apstākļi var ne tikai ļoti sarežģīt vai pat padarīt neiespējamu pienācīgu personāla veiktu kontroli; šāda izmitināšana neizbēgami nozīmē arī privātuma trūkumu ieslodzītajiem viņu ikdienas dzīvē. Tāpēc jaunajā cietumā ir ieteicami kameras (*cellular-type*) tipa izmitināšanas apstākļi.

Tomēr Komiteja vēlas uzsvērt, ka tai ir nopietnas bažas par ļoti lielu cietumu kompleksu būvniecību, kas vēsturiski ir izrādījušies grūti pārvaldāmi un nespēj nodrošināt mērķtiecīgus pakalpojumus, kuri ir nepieciešami dažādām tajos esošajām ieslodzīto grupām. Lai nepieļautu iespējamo negatīvo ietekmi uz ieslodzīto un personāla ikdienas saskarsmi un pilnveidotu iespējas nodrošināt mērķtiecīgu režīmu un ieslodzīto saskarsmi ar ārpusauli, būs ļoti svarīgi rūpīgi izstrādāt dažādās kompleksa daļas un pārvaldības struktūru.

Komiteja aicina Latvijas iestādes veikt visus iespējamus pasākumus, lai ievērojami paātrinātu ieslodzījuma vietu modernizācijas procesu, jo īpaši pārorientējoties uz kameras (*cellular-type*) tipa izmitināšanas apstākļiem saprātīga izmēra iestādēs. Komiteja lūdz Latvijas iestādes sniegt sīkāku informāciju par modernizācijas plāniem un pašreiz plānotajiem termiņiem šajā procesā.

Jaunā Liepājas cietuma darbības uzsākšanas rezultātā tiek plānota atsevišķu esošo ieslodzījuma vietu slēgšana (Rīcības plāna 3.rīcības virziens). Tā kā Latvijā šobrīd nepastāv ieslodzījuma vietu pārapdzīvotība, tad paralēli jaunā Liepājas cietuma būvniecībai šobrīd notiek darbs pie esošo ieslodzījuma vietu izvērtēšanas, lai lemtu par

6 2024. gada vizītes laikā vēl joprojām nebija sīkākas informācijas par to, kuri cietumi tiks slēgti pēc jaunā cietuma atklāšanas Liepājā.

to, kuras no tām tiks slēgtas. Šajā procesā tiek izvērtēts gan esošo ieslodzījuma vietu infrastruktūras stāvoklis, gan citi kritēriji, kas ir būtiski ieslodzījuma vietas funkcionēšanai, piemēram, ieslodzījuma vietas atrašanās vieta.

Šī procesa rezultātā līdz 2025.gada 1.maijam tiks sagatavots informatīvais ziņojums Latvijas valdībai par ieslodzījuma vietu attīstību pēc jaunā Liepājas cietuma darbības uzsākšanas (Rīcības plāna 3.2.pasākums), kurā tiks minēti konkrēti slēdzamie cietumi vai cietumu daļas (Rīcības plāna 3.3 pasākums), pasākumi lielas ietilpības kameru mazināšanai (Rīcības plāna 3.4. pasākums) un paredzēti arī soļi turpmākai ieslodzījuma vietu sistēmas attīstībai – tostarp vismaz vēl vienas jaunas ieslodzījuma vietas būvniecībai un pasākumi standartiem atbilstošo vietu aizpildīšanai. Tiek prognozēts, ka jaunā Liepājas cietuma darbības rezultātā tiks slēgtas vismaz trīs ieslodzījuma vietas vai to daļas, atlikušajos cietumos notiks pakāpeniska ieslodzīto skaita samazināšana kamerās un dzīvojamās telpās, un tam būs būtiska ietekme uz ieslodzīto neformālās hierarhijas pastāvēšanas iespēju mazināšanu.

Pēc jaunā Liepājas cietuma darbības uzsākšanas, ieslodzījuma vietu sistēmā būs 1704 vietas standartiem pilnīgi atbilstošos apstākļos un mazvietīgās kamerās, tostarp:

- 80 vietas Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem (divvietīgas kameras);
- 200 vietas Olaines cietuma (Latvijas Cietumu slimnīcas) Atkarīgo centrā (turpmāk – Atkarīgo centrs);
- 224 vietas Valmieras cietumā (94 vietas renovētajā izmeklēšanas korpusā un 130 vietas renovētajā slēgtā cietuma kameru korpusā);
- jaunais Liepājas cietums (1200 vietas).

Pēc tam, kad tiks slēgtas vairākas sliktākā stāvoklī esošās ieslodzījuma vietas, un ieslodzīto izvietošana notiks pēc jauna regulējuma, ieslodzīto skaits kamerā kopumā samazināsies.

Arī šobrīd tiek izvērtētas iespējas cietumos samazināt kamerās un dzīvojamās telpās ievietoto ieslodzīto skaitu. Piemēram, Jelgavas cietumā telpās, kur izvietoti notiesātie, kas sodu izcieš slēgtā cietuma soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē, pašlaik notiek ietilpības samazināšana. Visas piecvietīgās telpas paredzēts pārveidot par četrvietīgajām. Dažās četrvietīgās un trīsvietīgās telpās, kur gultas izvietotas divos stāvos, arī paredzēts samazināt ietilpību, ņemot otrā stāva gultas.

Nēmot vērā mazvietīgu kameru pozitīvo ietekmi uz ieslodzīto neformālās hierarhijas mazināšanas nozīmi, Pārvalde plāno pakāpeniski samazināt ieslodzīto skaitu kamerās līdz četrām personām, kur tas iespējams. Tomēr jāņem vērā, ka vairāku lielu kameru nekavējoša pārbūve nav iespējama infrastruktūras īpatnību un citu objektīvu apstākļu dēļ.

Pārvaldes rīcībā ir Norvēģijas finanšu instrumenta projekta "Mācību centra infrastruktūras un apmācībām paredzēta ieslodzījuma vietas paraugkorpusa izveide Olaines cietuma teritorijā" ietvaros izstrādāts tehniskais projekts atklātā cietuma korpusam, kuru bija plānots uzbūvēt Olaines cietuma (Latvijas Cietumu slimnīcas) teritorijā. Tehniskais projekts paredz 50 divvietīgas kameras korpusā, pietiekamas notiesāto dzīvojamās telpas, darbinieku telpas utt. Šobrīd tiek izvērtēta iespēja šo korpusu uzbūvēt nākamā Norvēģijas finanšu instrumenta plānošanas periodā (2021-2028) vai no citiem finansējuma avotiem, tādējādi palielinot divvietīgo dzīvojamo telpu īpatsvaru ieslodzījuma vietās. Papildus – šo tehnisko projektu iespējams izmantot arī citos cietumos, ja valdība atbalstīs tādu soli.

20. Valmieras cietumā (ietilpība 506 vietas) tika izmitināti 217 pieaugušie ieslodzītie vīrieši, tostarp 51 uz izmeklēšanas laiku apcietinātais; visi notiesātie izcietā sodu daļēji slēgtā cietumā. Notiesātie ieslodzītie tika izmitināti piecās kopmītņu tipa vienībās ar līdz 30 gultām vienā telpā, bet uz izmeklēšanas laiku apcietinātie tika turēti atsevišķā korpusā, kuru veido daudzvietīgas kameras līdz četrām gultām katrā. Delegācija tika informēta, ka 2024. gada vasarā tiks atvērta jauns korpus ar divvietīgām kamerām (ietilpība 200 vietas); **Komiteja vēlētos saņemt apstiprinājumu par šo attīstību, kā arī informāciju par to, kā šis jaunais korpus ir ietekmējis izmitināšanas apstākļus pārējā cietuma teritorijā.**

Valmieras cietuma renovētā korpusa nodošana ekspluatācijā ir uzsākta 2025. gada janvārī, savukārt ieslodzīto ievietošanu tajā plānots uzsākt līdz 2025.gada 1.martam (Rīcības plāna 3.5. pasākums). Tiklīdz Valmieras cietuma renovētais korpus tiks atvērta, tiks izvērtēta situācija visās ieslodzījuma vietās, tostarp arī Valmieras cietumā, lai noteiktu, no kuriem cietumiem ir visbūtiskāk ieslodzītos pārvietot uz renovēto korpusu.

23. Delegācija tika informēta, ka nav atsevišķa tiesību akta, kas noteiktu ieslodzīto gūto ievainojumu fiksēšanas un ziņošanas kārtību, un ka medicīnas personāls ievēro tādu pašu kārtību, kādā veic nesen ieradušos ieslodzīto medicīnisko apskati.⁷

Jebkuras Latvijā strādājošas ārstniecības personas pienākumus medicīniskās dokumentācijas aizpildīšanā nosaka Ministru kabineta 2006.gada 4.aprīļa noteikumi Nr.265 “Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība”. Šo noteikumu 16.pielikumā atrodams “To personu reģistrācijas žurnāls, kas uzņemtas ar noziedzīgā nodarījumā gūtām traumām”.

Ministru kabineta 2015.gada 2.jūnija noteikumu Nr.276 “Apcietināto un notiesāto personu veselības aprūpes īstenošanas kārtība” (turpmāk – Noteikumi Nr. 276) 4.pielikumā ir iekļauta ieslodzīto traumu lapa un noteikumi paredz ieslodzījuma vietas ārstniecības personas rīcību⁸ pēc traumas konstatēšanas, kas attiecas uz jebkuru gadījumu, kad trauma ir konstatēta.

Lai pilnveidotu ārstniecības personu un citu ieslodzījuma vietu iesaistīto amatpersonu izpratni par traumu fiksēšanas procesu un nozīmi, tiks organizētas apmācības (Rīcības plāna 1.2.pasākums).

24. Diemžēl, pamatojoties uz konstatējumiem, Komitejai atkal ir jāsecina, ka ievainojumu fiksēšana joprojām ir ļoti nekvalitatīva, īpaši Daugavgrīvas, Jēkabpils un Jelgavas cietumā. Ievainojumu apraksti kopumā bija diezgan īsi un neskaidri, bet vēl lielākas bažas radīja tas, ka vairumā gadījumu medicīniskajā dokumentācijā nebija ieraksta par pārbaudāmās personas sniegto ziņojumu par ievainojuma gūšanas apstākļiem;⁹ **tas ir nepieņemami, un tas ir nekavējoties jānovērš.**

25. Komiteja vēlreiz aicina Latvijas iestādes nodrošināt, lai ieslodzīto gūtie ievainojumi vienmēr tiktu sīki un vispusīgi aprakstīti.
Uzņemot ieslodzījumā, katrai personai ir jāveic rūpīga medicīniskā

⁷ Ministru kabineta 2015. gada 2. jūnija noteikumi Nr. 276 “Apcietināto un notiesāto personu veselības aprūpes īstenošanas kārtība”.

⁸ 9. Ja ieslodzītais ir guvis traumu vai ir saindējies, ārstniecības persona pēc medicīniskās palīdzības sniegšanas iesniedz ieslodzījuma vietas priekšniekam rakstisku ziņojumu par notikušo.

⁹ No otras puses, iekšējās izmeklēšanas lietās bija iekļauti cietušo ieslodzīto ziņojumi.

apskate, pēc kuras ir jāizveido sīks ieraksts. Tāda pati kārtība būtu jāievēro pēc vardarbīga incidenta ieslodzījuma vietā vai ikreiz, kad policija ieslodzīto pēc dalības izmeklēšanas darbībās nogādā atpakaļ cietumā.

Šādas medicīniskās apskates protokolā ir jāiekļauj:

(i) attiecīgās personas paziņojumu pārskats, kas attiecināmi uz medicīnisko pārbaudi (tostarp veselības stāvokļa apraksts un jebkādas sūdzības par sliktu izturēšanos pret šo personu);

(ii) pilns objektīvs medicīnisko slēdzienu apraksts, kas pamatojas uz rūpīgu pārbaudi;

(iii) veselības aprūpes speciālista novērojumi, ņemot vērā i) un ii), norādot konsekvenci starp visiem sniegtajiem apgalvojumiem un objektīviem medicīniskiem slēdzieniem.

Protokolā ir jāiekļauj arī veikto papildpārbaūžu rezultāti, sīki secinājumi par veiktajām specializētajām konsultācijām, ievainojumu ārstēšanu vai jebkādam turpmāk veiktām procedūrām.

Medicīniskās apskates protokolēšana ievainojumu gadījumos ir jāveic uz šim nolūkam paredzētas īpašas veidlapas ar “ķermeņa kartēm” ievainojumu atzīmēšanai, kas tiks glabāta ieslodzītā medicīniskajā lietā. Ievainojumi ir jānofotografē un fotoattēli ir jāpievieno attiecīgās personas medicīniskajai dokumentācijai. Turklāt dokumenti ir sistemātiski jāapkopo īpašā ievainojumu reģistrā, kurā ir jāreģistrē visi ievainojumu veidi.

Esošās procedūras ir jāpārskata, lai nodrošinātu, ka gadījumos, kad veselības aprūpes speciālists reģistrē ievainojumus, kas atbilst ieslodzītā apgalvojumiem par sliktu izturēšanos (vai pat ja apgalvojumu nav, liecina par sliktu izturēšanos), par to nekavējoties un sistemātiski tiktu informēta attiecīgā izmeklēšanas iestāde.

Veselības aprūpes speciālistam ir jāinformē attiecīgais ieslodzītais, ka šāda ziņojuma rakstīšana ir nepieciešama sliktas izturēšanās novēršanas sistēmas ietvaros, ka šis ziņojums automātiski ir jānosūta skaidri norādītai neatkarīgai izmeklēšanas iestādei un ka šāda nosūtīšana neaizstāj sūdzības iesniegšanu atbilstošā formā. Katras pārbaudes rezultāti, tostarp iepriekš minētie paziņojumi un veselības aprūpes speciālista secinājumi/novērojumi, ir jādara pieejami ieslodzītajai personai un tās advokātam.

Valsts iestādēm ir jāpiedāvā īpašas mācības veselības aprūpes speciālistiem par to, kā ir jāveic ieslodzīto medicīniskā apskate, kā jāreģistrē jebkādi novērotie ievainojumi un kā jāziņo par tiem.

Iestādēm arī ir jānodrošina, lai pret veselības aprūpes speciālistiem, kuri pilda pienākumu reģistrēt un ziņot par traumām, netiktu vērstas represijas.

Jāievieš centralizēta sistēma ievainojumu reģistrēšanai, lai labāk uzraudzītu situāciju, atklātu incidentus un identificētu iespējamus riskus, lai nepieļautu vardarbību starp ieslodzītajiem.

Visās ieslodzījuma vietās saskaņā ar Noteikumi Nr. 276 4. pielikumu ir jālieto traumu lapas ieslodzīto traumu reģistrēšanai. Ieslodzījuma vietas ārstniecība personai, aizpildot traumu lapu, ir jāapraksta gan subjektīvās sūdzības, gan objektīvo atradni un traumu lokālo statusu. Noteikumu Nr. 276 4. pielikumā esošā veidlapa satur ķermeņa karti, kuru jāaizpilda ieslodzījuma vietas ārstniecības personai. Ieslodzījuma vietas ārstniecības personai visas ieslodzītā gūtās traumas ir jāapraksta un jāfiksē gan traumu lapā, gan ambulatorajā (stacionārajā) medicīniskajā kartē. Tāpat visi papildus

izmeklējumi, kuri tiek veikti sakarā ar traumu, un informācija par traumu ārstēšanu ir jāfiksē un jāglabā medicīniskajā dokumentācijā.

Lai nodrošinātu rekomendācijas ieviešanu, Pārvalde 2025. gadā nodrošinās ieslodzījuma vietu ārstniecības personām apmācības traumu fiksēšanas pilnveidošanā, kā arī par kvalitatīvu ievainojumu fotografēšanu (Rīcības plāna 1.2.pasākums), paredzot arī atbilstošu grozījumu veikšanu Noteikumos Nr. 276, lai reglamentētu traumu foto fiksāciju, kā arī Pārvaldei 2025.gadā nodrošinot jaunu foto tehnisko līdzekļu iegādi.

Tāpat Latvijas Cietumu slimnīcas galvenais ārsts ieslodzījuma vietu ambulatoro un stacionāro nodaļu vadītājiem katru mēnesi organizē sanāksmes, kuru laikā 2024.gadā vairākkārt tika apspriesti aktuāli jautājumi, tajā skaitā traumu lapu aizpildīšana. Turklāt 2023.gadā ieslodzījuma vietu ārstniecības personām tika izplatīti vizuālie materiāli par traumu fiksācijas kārtību.

Par katru gūto traumu, papildus traumu lapai un ieslodzīta apskatei, neatkarīgi no traumas rašanās veida, ieslodzījuma vietas ārstniecības persona jau šobrīd noformē ziņojumu par traumas fiksēšanu, nenorādot tajā diagnozes, un iesniedz to ieslodzījuma vietas vadībai.

31. Ieslodzītais no Jelgavas cietuma, kurš guva vairākus sejas lūzumus un pirksta lūzumu, tika ievainots vairākas dienas pirms Komitejas vizītes cietumā un vizītes laikā ārstējās Olaines cietuma slimnīcā. Saskaņā ar incidentu reģistra datiem viņš tika atrasts uz sporta zāles grīdas, taču noliedza jebkādu vardarbību starp ieslodzītajiem, apgalvojot, ka paslīdējis un atsities ar galvu pret grīdu. Jāatzīmē, ka nelaimes gadījuma dienā videonovērošana sporta zālē un gaitenī, kas ved uz sporta zāli, nedarbojās (direktors vainoja nepietiekamu finansējumu). Komiteja arī atzīmē, ka viens ieslodzītais saņēma disciplinārsodu par to, ka incidenta laikā mēģināja aizliegt cietuma apsargiem iekļūt sporta zālē.

Lielākā daļa ieslodzīto, kuras delegācija aptaujāja Jelgavas cietumā, zināja par šo incidentu, bet atteicās apspriest detaļas, ierosinot delegācijai runāt ar *smotrjaščiju*.¹⁰ *Smotrjaščijs*, no savas puses, piekrita runāt par incidentu un nenoliedza, ka tas esot bijis “sankcionēts” kautiņš.

Delegāciju informēja, ka lieta ir nosūtīta Ieslodzījuma vietu pārvaldes Izmeklēšanas departamentam. **Komiteja vēlas saņemt informāciju par šīs izmeklēšanas rezultātiem.**

2024. gada 22. maijā pēc uzsākts kriminālprocess par to, ka Jelgavas cietumā 2024. gada 20. maijā dzīvojamās teritorijas sporta zālē notiesāto vidē izcēlās konflikts, kura rezultātā vienam notiesātajam konstatēti miesas bojājumi (asiņojoša seja). Pirmstiesas izmeklēšanas laikā kriminālprocess kvalificēts kā tīšs vidēja smaguma miesas bojājums.

Izmeklēšanas gaitā tika veikta notikumu vietu apskate, noformēta fototabula, nozīmētas ekspertīzes, izņemtas cietušās personas personīgās mantas, nosūtīti vairāki informācijas pieprasījumi iestādēm, pieņemts lēmums par personas atzīšanu par cietušo, kā arī persona tika iepazīstināts ar cietušā tiesībām un pienākumiem, nopratināts cietušā statusā, kā arī nopratināti liecinieki un persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, uzrādītas personas atpazīšanai.

¹⁰ “Augstākās kastas ieslodzītais”; vairāk par viņu lomu skatiet sadaļā par ieslodzīto neformālo hierarhiju turpmāk tekstā.

Šobrīd pirmstiesas izmeklēšana kriminālprocesā turpinās. Pēc eksperta atzinuma saņemšanas, tiks veiktas nepieciešamās kriminālprocesuālās darbības un kriminālprocess tiks virzīt uzraugošajam prokuroram kriminālvajāšanas uzsākšanai.

Pārvalde ir izvērtējusi cietuma amatpersonu disciplinārbildību par šāda incidenta pieļaušanu un četrām amatpersonām ir piemēroti sodi.

36. Ņemot vērā turpmāk ziņojumā aprakstīto situāciju Latvijas cietumos, ieslodzīto ievainojumu skaits, to piedēvēšana nelaimes gadījumiem un izmeklēšanas trūkums rada daudzas bažas, tostarp par oficiālo datu ticamību un šķietamo valsts nespēju nodrošināt ieslodzīto drošību.

Tas, ka vairumā gadījumu medicīniskā dokumentācija nesaturēja cietušā ieslodzītā paskaidrojumu par ievainojuma izcelsmi un medicīnisku skaidrojumu, nesniedz nekādu pārliecību. **Komiteja vēlas saņemt Latvijas iestāžu komentārus par šiem jautājumiem, tostarp par to, kā tās plāno noteikt iespējamās ievainojumu cēloņus, ja nav pieejams ticams cietušā ieslodzītā paziņojums, kā arī par to, kā tās plāno efektīvi un ticami izmeklēt incidentus, lai turpmāk varētu pienācīgi izprast un tādējādi būtiski mazināt ieslodzīto ievainojumu risku un pasargāt vardarbības starp ieslodzītajiem rezultātā cietušās personas no turpmākām sekām.**

Ja ieslodzījuma vietas administrācijai ir šaubas par traumas gūšanas apstākļiem, ieslodzījuma vietas administrācija veic ieslodzītā, kurš guvis attiecīgo traumu, sniegtās informācijas pārbaudi – tiek aptaujāti citi ieslodzītie, ieslodzījuma vietas amatpersonas, kas konkrētajā dienā veica dienesta pienākumus, apskatīta negadījuma vieta, analizēti videoieraksti. Ja ieslodzījuma vietas administrācijai, paveicot iepriekš minētās darbības, ir pamatotas aizdomas, ka ieslodzītais traumu nav guvis nelaimes gadījuma rezultātā, ieslodzījuma vietas amatpersona izsauc ieslodzīto uz sarunu un cenšas viņu iedrošināt, lai viņš sniedz patiesas ziņas par traumu rašanās veidu, izsakot savus pieņēmumus par traumas rašanos veidu, kā arī piedāvājot nošķiršanu no citiem ieslodzītajiem, kuri ir vainojami traumu veikšanā, tādējādi pasargājot ieslodzīto no turpmākās vardarbības no citu ieslodzīto puses.

Pārvalde no 2024. gada 3. maija līdz 2024. gada 31. decembrim īstenoja pilotprojektu, kura ietvaros ieslodzīto pārvešanas uz vai no ārstniecības iestādes ārpus ieslodzījuma vietas laikā tiek izmantotas pie amatpersonas apģērba piestiprināmas individuālās ierīces, ar kurām iespējams audio un video formātā ierakstīt notiekošo (turpmāk – ierīce). Pilotprojekta īstenošanā iesaistījās Rīgas Centrālcietuma, Jelgavas cietuma un Daugavgrīvas cietuma amatpersonas. Vērtējot ierīču izmantošanu lietderību, secināms, ka tās disciplinē gan amatpersonas, gan pārvietojamos ieslodzītos. Amatpersonas, kuras izmanto ierīces ir apliecinājušas, ka ir būtiski uzlabojumi ieslodzīto vispārpieņemto uzvedības noteikumu ievērošanā, ka arī ir mazinājušās sūdzības par amatpersonu dienesta pienākumu izpildes kvalitāti. Līdz ar minēto 20.decembrī tika pieņemts lēmums par pilotprojekta īstenošanas termiņa pagarinājumu līdz 2025.gada 31. decembrim. Vienlaikus arī lemts par citu ieslodzījuma vietu iesaistīšanu pilotprojekta īstenošanā. Lai izpildītu iepriekš minēto Pārvalde ir iegādājusies papildus 42 ierīces un datu glabātuves (serverus), ka arī uzdots īstenot pilotprojektu visās ieslodzījuma vietās.

Pilotprojekta rezultātā ir kļuvis skaidrs, ka šādu ierīču lietošanas rezultātā ieslodzītie tiek pasargāti no vardarbības, jo ieslodzītie apzinās, ka viņu darbības pret citu ieslodzīto var tikt fiksētas ar šo ierīci un var kalpot kā pierādījums izdarītajam pārkāpumam.

Tieslietu ministrija šobrīd gatavo un plāno iesniegt priekšlikumu grozījumiem Kriminālprocesa likumā paredzot, ka ieslodzīto traumu gadījumos kriminālprocess jāierosina arī bez ieslodzītā iesnieguma, ja ir ieslodzījuma vietas ārsta slēdziens, ka miesas bojājumi nav iegūti sadzīves traumas rezultātā (Rīcības plāna 5.1.pasākums).

37. Komiteja norāda, ka saskaņā ar Latvijas tiesību aktiem, ja personas miesas bojājumi, ko ir novērtējis tiesu medicīnas eksperts, nesasniedz viegla miesas bojājuma sliekšni,¹¹ incidents netiek uzskatīts par noziegumu un kriminālprocess tiek izbeigts, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377. panta pirmās daļas 2. punktu, saskaņā ar kuru kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, ja izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva.¹²

Komiteja norāda arī uz to, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 7. panta 2. punktu kriminālprocesu par Krimināllikuma 130. panta 2. punktā paredzēto nodarījumu (viegla miesas bojājuma tīšu nodarīšanu) var uzsākt tad, ja ir saņemts tās personas pieteikums, kurai ir nodarīts kaitējums.¹³

Tomēr Komiteja arī atzīmē, ka 2014. gadā Krimināllikuma 130. pants tika grozīts, pievienojot kā vainu pastiprinošu apstākli viegla miesas bojājuma tīšu nodarīšanu, ja to ir izdarījusi persona, kura ir ievietota īslaicīgas aizturēšanas vai ieslodzījuma vietā. Pēc Komitejas domām, to var uzskatīt par svarīgu soli uz priekšu centienos mazināt vardarbību starp ieslodzītajiem, jo tas ļauj uzsākt kriminālvajāšanu pat viegla miesas bojājuma gadījumā bez attiecīgās personas pieteikuma. Tomēr šķiet, ka pēdējos gados neviens ieslodzītais nav ticis saukts pie atbildības saskaņā ar 130. panta trešās daļas 4. punktu. **Komiteja vēlas saņemt Latvijas iestāžu komentārus par grozītā Krimināllikuma 130. panta piemērošanu, kā arī informāciju par to, vai kopš šīs tiesību normas stāšanās spēkā kāds ieslodzītais ir notiesāts saskaņā ar to, un, ja ne, kādi ir iemesli.**

No 2015. gada Pārvaldes Izmeklēšanas daļa kriminālvajāšanas uzsākšanai pēc Krimināllikuma 130. panta trešās daļas 4. punkta nosūtīja prokuratūrai 13 kriminālprocesus. No Kriminālprocesa informācijas sistēmas izriet, ka no 13 nosūtītajiem kriminālprocesi divi kriminālprocesi ir izbeigti, seši kriminālprocesi – iztiesāti un pieci kriminālprocesi atrodas tiesvedības stadijā.

Vispārīga informācija par personām, kas notiesātas pēc Krimināllikuma 130.panta atrodama 2.pielikumā. Nav pieejami atsevišķi dati par ieslodzītām personām, kuras par šo pantu notiesātas.

¹¹ Saskaņā ar Kritērijiem miesas bojājumu smaguma pakāpes noteikšanai smaguma pakāpi un cēloņsakarību nosaka tiesu medicīnas eksperts. Tiesu medicīnas ekspertīzes laikā nosaka arī miesas bojājumu izraisīto veselības traucējumu apmēru un to izsaka procentos. Saskaņā ar Kritērijiem viegli miesas bojājumi ir tādi, kas ir izraisījuši īslaicīgus veselības traucējumus no septiņām līdz 21 dienai vai ilgstošus veselības traucējumus, kas ir mazāk nekā 10%.

¹² Atkarībā no iespējamā vainīgā statusa lieta tiek izmeklēta tālāk (un persona tiek saukta pie atbildības, ja tiek atzīta par vainīgu) saskaņā ar Administratīvo pārkāpumu kodeksu vai Sodū izpildes kodeksu (ja iespējama vainīgais ir ieslodzītais).

¹³ Tas pats pants nosaka arī to, ka kriminālprocesu var uzsākt arī tad, ja nav saņemts pieteikums no personas, kurai ir nodarīts kaitējums, ja šī persona fizisku vai psihisku trūkumu dēļ pati nespēj īstenot savas tiesības.

Gadījumos, ja miesas bojājumi nesasniedz viegla miesas bojājuma sliekšni, vainīgais ieslodzītais nepaliek nesodīts, jo viņam tiek piemērots LSIK vai Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā noteiktais sods par pārkāpumu. Informācija par disciplinārsodu piemērošanu tika nosūtīta Komitejas delegācijas pārstāvei 2024.gada 20.maijā.

39. Jāatzīmē, ka Komiteja apmeklēja četru cietumu kopējā oficiālā ietīpība ir 2493 ieslodzītie, kas ir 52% Latvijas cietumu kopējās ietīpības. Pamatojoties uz iepriekšējos punktos minētajiem konstatējumiem, Komitejai ir grūti noticēt, ka 15 mēnešos ir bijuši tikai 15 gadījumi, kad tika apsvērtā kriminālprocesa uzsākšana par iespējamu vardarbību starp ieslodzītajiem (tika ierosinātas četras lietas un 11 lietās tika atteikts ierosināt kriminālprocesu pēc izmeklētāja veiktas iepriekšējas pārbaudes), ņemot vērā šajā ziņojumā izklāstītos daudzos faktorus, kas veicina vardarbību starp ieslodzītajiem.

Turklāt Komiteja norāda, ka tajā pašā laikposmā visos pārējos Latvijas cietumos kopā bija 30 gadījumi, kad par iespējamu vardarbību starp ieslodzītajiem tika uzsākts (vai pēc izmeklētāja veiktas iepriekšējas pārbaudes tika atteikts uzsākt) kriminālprocess;¹⁴ t. i., visās Latvijas ieslodzījuma vietās, kurās ir gandrīz 5000 ieslodzīto, 15 mēnešos bija tikai 45 šādi gadījumi. Komiteja vēlētos saņemt Latvijas iestāžu komentārus par iemesliem, kāpēc Komiteja apmeklētajos četros cietumos ir tik maz centienu izmeklēt iespējamo vardarbību starp ieslodzītajiem, lai ierosinātu krimināllietu.

Informējam, ka ieslodzījuma vietās tieši pirms delegācijas apmeklējuma (2024.gada 7.maijā) bija 3344 ieslodzīto, no tiem – 2445 notiesātie un 900 apcietinātie. Līdz ar to, Komitejas rekomendācijā minētais ieslodzīto kopskaits nav pareizs. **Lūdzam Komiteju labot tās ziņojumā faktoloģisku kļūdu, aizvietojojot tekstu “kurās ir gandrīz 5000 ieslodzīto” ar vārdiem “kurās ir 3344 ieslodzīto”.**

Pārējās četrās ieslodzījuma vietās minētajā periodā bija 30 gadījumi, kad par iespējamu vardarbību starp ieslodzītajiem tika uzsākts vai atteikts uzsākt kriminālprocesu, ņemot vērā, ka ieslodzīto traumu veids un to iespējamais rašanās veids neliecināja par vardarbības izpausmēm starp ieslodzītajiem vai trauma bija acīmredzami nenožīmīga.

40. Turklāt Komiteja vēlas precizēt dažas neatbilstības, kas ir norādītas 2. tabulā, proti, uzsākto (vai atteikto) kriminālprocesu skaitu Daugavgrīvas un Jelgavas cietumos 2024. gada 1. ceturksnī, ņemot vērā Komitejas konstatējumus, kas ir atspoguļoti tabulas pēdējā ailē.

Saskaņā ar delegācijas pārbaudītajiem dokumentiem Daugavgrīvas cietumā 2024. gada 1. ceturksnī trīs ieslodzītie ir guvuši ribu lūzumus, un 2. tabulā ir redzams, ka šajā laikā tika uzsākts (un, kā tika ziņots, joprojām turpinās) kriminālprocess par vienu iespējamu vardarbības starp ieslodzītajiem lietu. Tomēr divos pārējos gadījumos tika atteikts uzsākt kriminālprocesu, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377. panta pirmās daļas 2. punktu (izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva).

Komiteja vēlas saņemt informāciju no Latvijas iestādēm par to, vai šie trīs gadījumi (viens uzsākts kriminālprocess un divi atteikumi) ir saistīti ar trim gadījumiem, kad tika laužtas ribas, un, ja tā, kāds ir iznākums lietā, kurā tika uzsākts kriminālprocess.

¹⁴ No tiem 24 bija saistīti ar incidentiem Rīgas Centrālcietumā.

Turklāt Komiteja vēlas saņemt informāciju par iemesliem, kāpēc abās pārējās lietās tika atteikts uzsākt kriminālprocesu, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377. panta pirmās daļas 2. punktu. Precīzāk, vai tiesu medicīnas eksperts šajās lietās secināja, ka ribu lūzums ir tikai viegls miesas bojājums, lai gan saskaņā ar attiecīgajiem Latvijas tiesību aktiem vienas vai vairāku ribu lūzums bez iekšējo orgānu bojājumiem ir vidēji smags miesas bojājums?¹⁵

Ja viens vai vairāki no trim gadījumiem (viens uzsākts kriminālprocess un divi atteikumi) nav saistīti ar kādu no Komiteja delegācijas konstatētajiem trim laužto ribu incidentiem, **Komiteja vēlas saņemt informāciju par to, kādas izmeklēšanas darbības ir veiktas, lai noskaidrotu šo incidentu raksturu, un, ja tie ir bijuši ieslodzīto savstarpējās vardarbības rezultāts, vainīgo personu identitāti.**

Pievēršoties Jelgavas cietumam, saskaņā ar delegācijas pārbaudītajiem dokumentiem 2024. gada 1. ceturksnī viens ieslodzītais guva ribu lūzumu¹⁶, tomēr par iespējamo vardarbību starp ieslodzītajiem šajā gadījumā netika uzsākts kriminālprocess vai tika atteikts to uzsākt. **Komiteja vēlas saņemt informāciju par izmeklēšanas darbībām, kas tika veiktas, lai noskaidrotu šā incidenta būtību.**

Informējam, ka:

- kriminālprocess, kas tika uzsākts, bet pēc tam tika izbeigts saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 377. panta 5. punktu¹⁷, bija saistīts ar krūšu kurvja bojājumiem (eksperta atzinums – durtas brūces);

- viens gadījums, kad tika pieņemts lēmums neuzsākt kriminālprocesu, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377. panta 2. punktu¹⁸, bija saistīts ar ribu lūzumu. Tika pieņemts lēmums neuzsākt kriminālprocesu, jo ieslodzītais guva ribu lūzumu autoagresijas (paškaitējuma) rezultātā, pamatojoties uz ieslodzītā sniegto informāciju. Šādos gadījumos saskaņā ar Kriminālprocesa likumu nevar noteikt tiesu medicīnas ekspertīzi;

- otrs gadījums, kad tika pieņemts lēmums neuzsākt kriminālprocesu, nav saistīts ar ribu lūzumu.

Lai noskaidrotu šo incidentu raksturu, Pārvaldes veiktās resoriskās pārbaudes gaitā tika saņemti paskaidrojumi no ieslodzītajiem un ieslodzījuma vietas amatpersonām.

2024. gada 22. maijā Pārvaldē tika uzsākts kriminālprocess par to, ka Jelgavas cietumā 2024. gada 20. maijā dzīvojamās teritorijas sporta zālē notiesāto vidē izcēlās konflikts, kura rezultātā vienam notiesātajam konstatēti miesas bojājumi (asiņojoša seja). Papildus informācija sniegta atbildē uz Komitejas ziņojuma 31.rindkopā paustajām bažām (skatīt 11. lpp. iepriekš).

42. Komiteja vēlas precizēt neatbilstību starp 2. un 3. tabulā norādīto

¹⁵ Plašāku informāciju par pretrunām saistībā ar Daugavgrīvas cietumā pieprasīto tiesu ekspertīzi sk. 42. punktā turpmāk tekstā.

¹⁶ Ar vairākiem sejas lūzumiem saistītais gadījums notika 2024. gada 2. ceturksnī, un Komiteja to jau ir izskatījusi šā ziņojuma 31. punktā.

¹⁷ Kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, ja:

5) persona, kura saucama vai saukta pie kriminālatbildības, ir mirusi, izņemot gadījumus, kad process nepieciešams, lai mirušo rehabilitētu;

¹⁸ Kriminālprocesu nedrīkst uzsākt, bet uzsākts process ir jāizbeidz, ja:

2) izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva;

informāciju par Daugavgrīvas cietumu.

Saskaņā ar 2. tabulā norādīto informāciju 2024. gada 1. ceturksnī tika pieņemts tikai viens lēmums uzsākt kriminālprocesu par iespējamu vardarbību starp ieslodzītajiem un divi atteikumi. Tomēr 3. tabulā ir redzams, ka tiesu medicīnas ekspertīze šajā periodā tika pieprasīta tikai vienu reizi, lai gan 2024. gada 1. ceturksnī Daugavgrīvas cietumā no ribu lūzuma cieta trīs ieslodzītie.

Komiteja vēlas saņemt informāciju no Latvijas iestādēm par to, vai divos gadījumos, kad ieslodzītie guva ribu lūzumus, tika pieņemts lēmums atteikt uzsākt kriminālprocesu (pamatojoties uz to, ka gūtais ievainojums nerasniedza vidēji smagu miesas bojājumu sliekšni), nepieprasot tiesu medicīnas ekspertīzi un nesaņemot tiesu medicīnas eksperta novērtējumu par miesas bojājuma smaguma pakāpi.

Divos gadījumos, kad ieslodzītajam tika konstatēts ribu lūzums, tiesu medicīniskā ekspertīze netika pieprasīta, tika pieņemts lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, jo paši ieslodzītie norādīja, ka ribu lūzumi radās autoagresijas (paškaitējuma) rezultātā.

47. Kā delegācijai bieži tika stāstīts daudzās sarunās ar ieslodzītajiem, katrā cietumā bija tā sauktais *smotrjaščijs*¹⁹ (galvenais ieslodzītais)²⁰ ar vietniekiem katrā cietuma korpusā vai nodaļā. Visi vietnieki nodrošināja noteiktu cietuma iekšējās kārtības noteikumu ievērošanu,²¹ risināja konfliktus starp ieslodzītajiem un deva atļauju sodīt tos, kuri pārkāpa nerakstītos ieslodzīto neformālās hierarhijas noteikumus. Soda varēja īstenot ar sišanu, izspiešanu, psiholoģiskiem draudiem vai personas kastas pazemināšanu (piemēram, piespiežot pārcelties uz *levije* kameru).²²

Lai gan Komiteja atzīst personāla trūkuma būtisko ietekmi uz cietumu pārvaldību, tā tomēr ir vairākkārt paudusi viedokli, ka daļēja atteikšanās no atbildības par kārtību un drošību, kas ir ieslodzījuma vietu personāla kompetencē, ir nepieņemama. Tas pakļauj vājākos ieslodzītos riskam, ka viņus var izmantot citi ieslodzītie. Tas ir arī pretrunā Eiropas cietumu noteikumiem, saskaņā ar kuriem nevienam ieslodzīto ieslodzījuma vietā nenodarbina disciplīnas uzturēšanas jomā un nepiešķir tam attiecīgas pilnvaras (sk. 62. punktu).

Komiteja iesaka Latvijas iestādēm veikt steidzamus pasākumus, lai izbeigtu cietuma neformālo līderu, t. s. *smotrjaščiju*, izmantošanu kārtības uzturēšanai ieslodzījuma vietās, nododot šo pienākumu atpakaļ personālam. Šajā kontekstā varētu apsvērt arī iespēju nošķirt neformālos līderus un viņu tuvāko loku no pārējiem ieslodzītajiem, pamatojoties uz pārdomātu individuālo

¹⁹ Vārds *smotrjaščijs* krievu valodā nozīmē “pārraug”. Viņus ieceļ tā sauktais *vor v zakone* (likumīgais zaglis), noziedznieks hierarhijas virsotnē, lai uzraudzītu ieslodzīto neformālās hierarhijas noteikumu (tā saukto *vorovskije zakoni* (zagļu likumu) ievērošanu, darbotos kā starpnieki starp administrāciju un ieslodzītajiem, risinātu konfliktus starp ieslodzītajiem un pārvaldītu kopējo fondu, tā saukto *obščaku*.

²⁰ Katra apmeklētā cietuma vadība to nenoliedza un sniedza informāciju par šo ieslodzīto identitāti un viņu kameras/telpas numuru. Grīvas nodaļā delegācija tika informēta, ka iepriekšējais cietuma *smotrjaščijs* pirms dažiem mēnešiem tika pārcelts uz Rīgas Centrālcietumu sakarā ar jaunām kriminālapšūdzībām.

²¹ Kā delegācijai sacīja viena cietuma *smotrjaščijs*, “mums ir vienošanās ar administrāciju – nodrošinām labu uzvedību starp ieslodzītajiem atbildībā pret mūsu likšanu mierā”. Kādā citā cietumā ieslodzītais *smotrjaščijs* sacīja: “Darbinieki pret mums (ieslodzītajiem) neizturas slikti, tāpēc savukārt cenšamies neradīt viņiem problēmas.”

²² Sk. 46. punktu iepriekš tekstā par ieslodzīto neformālās hierarhijas negatīvo ietekmi.

riska un vajadzību novērtējumu. Lai atgūtu kontroli pār cietumiem, Latvijas iestādēm ir arī ievērojami jāpalielina darbinieku skaits (sk. 71.–73. punktu turpmāk tekstā).

Ieslodzījuma vietu vadība kontrolē ieslodzījuma vietā notiekošo un nodrošina, ka lēmumi par kārtības uzturēšanu ieslodzījuma vietās tiek pieņemti atbilstoši normatīvajiem aktiem un tos pieņem ieslodzījuma vietas vadība. Ieslodzījuma vietu vadība un personāls konsekventi nodrošina, ka vardarbība vai citi nelikumīgi notikumi netiek tolerēti, īstenojot preventīvus pasākumus un veicot sistemātisku uzraudzību. Ieslodzījuma vietas turpina mērķtiecīgi strādāt pie uzlabojumiem, nodrošinot gan kārtību un drošību, gan cilvēktiesību ievērošanu ieslodzījuma vietās. Nevar noliegt, ka ieslodzījuma vietas saskaras ar personāla trūkumu, tomēr esošais personāls nodrošina kārtību un drošību ieslodzījuma vietās. Amatpersonas veic ieslodzīto uzraudzības pienākumus, tajā skaitā, izmantojot videonovērošanas tehnoloģijas, kas atvieglo uzraudzību un samazina risku, kas saistīts, piemēram, ar ieslodzīto savstarpējo vardarbību vai citām pretlikumīgām darbībām.

Neformālo līderu un viņiem pietuvināto ieslodzīto nošķiršana no pārējiem ieslodzītajiem zemākajā pakāpē tiek īstenota jau šobrīd, un arī turpmāk šāda prakse tiks izmantota.

Lai nošķirtu tos ieslodzītos, kas ieslodzījuma vietā nonākuši pirmo reizi, nepakļautu viņus neformālās hierarhijas ietekmei, nepieļautu ieslodzīto neformālās subkultūras veidošanos, Pārvalde 2024.gada 11.decembrī nosūtīja vēstuli ieslodzījuma vietām, kurā tām, pamatojoties uz Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 11. panta sestajā daļā noteikto²³, uzdots pastiprināti kontrolēt un nodrošināt to, ka apcietinātos, kuri pirms apcietinājuma nav izcietuši sodu brīvības atņemšanas vietās, izvieto atsevišķi no pārējiem apcietinātajiem un notiesātajiem.

Līdzīgs risinājums attiecas arī uz notiesāto, kas pirmo reizi nonākuši brīvības atņemšanas iestādē, nošķiršanu. Tieslietu ministrija 2024.gada 28.decembra vēstulē informēja Pārvaldi, ka pirmo reizi notiesātie jāizvieto atsevišķi no pārējiem ieslodzītajiem un šāda prakse ir jāpielieto, izmantojot spēkā esošās LSIK normas. Atbilstoši LSIK 13.¹ pantam Pārvaldes priekšniekam, izvērtējot drošības un noziedzības novēršanas kritēriju un lemjot par notiesātā ievietošanu konkrētā brīvības atņemšanas iestādē, ir pienākumu arī izvērtēt, vai pirmo reizi brīvības atņemšanas iestādē nokļuvis notiesātais netiks pakļauts riskam saskarties ar ieslodzīto neformālo hierarhiju. Šādu izvērtēšanas pienākumu šobrīd faktiski uzliek ECT spriedums. Tāpat arī, izlemjot jautājumu par notiesātā izvietošanu cietumā atbilstoši LSIK 13.² panta pirmajai daļai, ņem vērā notiesāto iepriekšējo kriminālo pieredzi. Tādejādi šis nosacījums ļauj izvietot atsevišķi notiesātos ar atšķirīgu kriminālo pieredzi. Arī LSIK 18.pantā ir noteikti notiesāto izvietošanas kritēriji, paredzot, kādos gadījumos notiesātie ir izvietojami šķirti. Viens no gadījumiem ir noteikts minētā panta pirmajā daļā, nosakot, ka šķirti tur tos notiesātos, kuru personiskās īpašības un kriminālā pieredze negatīvi iespaido citus notiesātos vai kuri apspiež un izmanto pārējos. Šis nosacījums ļauj ieslodzīto neformālās hierarhijas līderus un aktīvus tās piekopējus izvietot atsevišķi

²³ Apcietinātos, kuri pirms apcietinājuma nav izcietuši sodu brīvības atņemšanas vietās, izvieto atsevišķi no pārējiem apcietinātajiem. Apcietinātos ievieto kamerās, ievērojot iekšējo drošību, kā arī (pēc iespējas) personiskās īpašības un psiholoģisko saderību.

no tiem, kas neformālajā hierarhijā nav iesaistījušies, vai tādiem notiesātajiem, kuri brīvības atņemšanas iestādē ir nonākuši pirmo reizi.

Līdz ar to LSIK noteiktie notiesāto ievietošanas un izvietošanas kritēriji kopsakarā ar ECT spriedumā norādīto ļauj notiesātos, kas iepriekš nav izcietuši sodu brīvības atņemšanas iestādē, izvietot atsevišķi no pārējiem notiesātajiem. Šāda rīcība mazinās ieslodzīto neformālās hierarhijas izpausmes iespējas brīvības atņemšanas iestādēs.

Attiecībā uz ieteikumu ieviest pārdomātu individuālo riska un vajadzību novērtējumu informējam, ka šobrīd brīvības atņemšanas iestādēs ieviestā notiesāto riska un vajadzību novērtējuma mērķis ir:

- 1) vispārējā recidīva līmeņa un resocializācijas vajadzību noteikšana;
- 2) izmaiņu, kas soda izpildes laikā novērotas izvērtētajās resocializācijas vajadzībās un kopējā riska līmenī novērtēšana.

Ieslodzīto neformālo līderu un viņu tuvāko loku nošķiršanu no pārējiem ieslodzītajiem ir jābalsta uz individuālu drošības riska un vajadzību novērtējumu, nevis uz vispārējā recidīva un resocializācijas vajadzību novērtēšanu, kas tiek izmantots notiesātā resocializācijas procesa plānošanai. Tāpēc Resocializācijas politikas pamatnostādņu 2022.-2027.gadam 1. rīcības virziena "Turpināt pilnveidot resocializācijas darbu ar ieslodzītajiem un probācijas klientiem atbilstoši mainīgās vides izaicinājumiem, t.sk. jaunām mērķa grupām, kā arī ieviešot resocializācijas darba (kriminālsoda izpildes) efektivitātes mērījumu sistēmu" 1.uzdevums "Ieslodzīto un probācijas klientu resocializācijas instrumentu pilnveidošana" cita starpa paredz šādu specifisku drošības risku izvērtējuma instrumenta izstrādi/iegūvi.

Saskaņā ar Resocializācijas politikas pamatnostādņu 2022.–2027. gadam īstenošanas plānā 2025.–2027. gadam noteikto, pasākuma "Drošības risku izvērtējuma instrumenta ieviešana atbilstoša resocializācijas procesa norises nodrošināšanai" izpilde tiks nodrošināta līdz 2027.gada 31.decembrim, izveidojot un ieviešot praksē notiesāto drošības risku izvērtējuma instrumentus, kā arī apmācot ieslodzījuma vietu personālu šo instrumentu izmantošanai. Drošības risku izvērtējuma instrumenta izstrāde/iegūve tiks nodrošināta Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam ietvaros²⁴.

Šobrīd Tieslietu ministrija kopā ar Pārvaldi un citu institūciju pārstāvjiem izstrādā likumprojektu "Kriminālsodu izpildes likums" (turpmāk – KSIL), Pilnveidojot kriminālsodu izpildi, KSIL ir iekļauti kriminālsodu izpildes pamatprincipi, viens no tiem ir atbilstošas reakcijas princips, kas, cita starpā, paredz drošības risku, ko rada vai var radīt notiesātais, novērtēšanu kriminālsoda izpildes laikā šajā likumā noteiktajos gadījumos (notiesātā bīstamības izvērtēšana).

48. Attiecībā uz citām hierarhijas sekām delegācija uzklausi vairākas sūdzības par izspiešanu un psiholoģiskiem draudiem apmeklētajos cietumos. Jēkabpils cietumā divi vecāka gadagājuma ieslodzītie (abi pirmo reizi cietumā)

²⁴ 4.3.4. specifiskā atbalsta mērķa "Sekmēt aktīvu iekļaušanu, lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas, nediskriminēšanu un aktīvu līdzdalību, kā arī uzlabotu nodarbināmību, jo īpaši attiecībā uz nelabvēlīgā situācijā esošām grupām" 4.3.4.7. pasākuma "Nodarbināmības priekšnosacījumu nodrošināšana ieslodzītajiem, pilnveidojot resocializācijas sistēmas efektivitāti, sekmējot bijušo ieslodzīto iekļaušanos, vienlīdzīgas iespējas un aktīvu līdzdalību" īstenošanas noteikumi" Eiropas Sociālā fonda Plus projekta Nr. 4.3.4.7/1/24/I/001 "Drošība: atbildīga resocializācija ieslodzītajiem (DARI)".

delegācijai pastāstīja, ka viņi ir lūguši pārvietot viņus no 5. nodaļas²⁵ uz kameras tipa (*cell-type*) telpām pēc tam, kad sākuši saņemt draudus no 5. nodaļas *blatnijiem*²⁶, kas pieprasījuši pirkt tiem cigaretes un pārtiku cietuma veikalā (vismaz 30 eiro vērtībā mēnesī).

Grīvas nodaļā delegācija aptaujāja ieslodzīto, kurš, kā tika ziņots, savas drošības labad tika pārvietots uz medicīnas nodaļu. Ieslodzītais (notiesāts par dzimumnoziegumu) apgalvoja, ka, ierodoties cietumā, kameras biedri viņu piekāva un pēc tam piecus mēnešus īstenoja izspiešanu²⁷, līdz viņš beidzot iesniedza oficiālu sūdzību.²⁸ Delegācija apsprieda šo gadījumu ar Daugavgrīvas cietuma vadību, kas apstiprināja, ka notiek izmeklēšana; **Komiteja vēlas saņemt informāciju par šīs izmeklēšanas rezultātiem.**

2024. gada 8. maijā tika uzsākts kriminālprocess par to, ka Daugavgrīvas cietumā ieslodzītie laika posmā no 2023. gada decembra līdz 2024. gada 23. aprīlim, iespējams, izspieda no personas, kas nav ieslodzītā persona, naudas līdzekļus 1378 *euro* apmērā. Kriminālprocess uzsākts saskaņā ar Krimināllikuma XVIII nodaļu “Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu”.

Izmeklēšanas gaitā tika pieņemts lēmums par personas atzīšanu par cietušo, iepazīstināta ar cietušā tiesībām un pienākumiem, nopratināts cietušais, nosūtīti vairāki pieprasījumi iestādēm, pieņemts lēmums par neizpaužamu ziņu pieprasīšu no kredītiestādes, veikta liecinieka aptauja.

Šobrīd pirmstiesas izmeklēšana tiek turpināta, tiek pildīti kriminālprocesu uzraugošā prokurora norādījumi.

50. Komiteja atzīmē, ka atkarībā no katra cietuma direktora vadības stila un iekšējās izlūkošanas personāla darba, ieslodzīto neformālās hierarhijas ietekme visos četros apmeklētajos cietumos bija atšķirīga – no diezgan ierobežotas līdz visnotaļ dominējošai.

Piemēram, Jēkabpils cietumā delegācija no vairākiem ieslodzītajiem uzzināja, ka šajā cietumā ir daudz grūtāk ienest nelegālās narkotikas vai mobilo tālrunus un ka darbinieki sagaida, ka katrs ieslodzītais ievēros iekšējās kārtības noteikumus.²⁹

Tāpēc delegācija ar bažām uzklusēja, ka šajā cietumā vietējie centieni apkarot ieslodzīto neformālo hierarhiju ne vienmēr ir guvuši pienācīgu centrālo iestāžu atbalstu.

Kā tika ziņots, pirms aptuveni trim gadiem direktora lēmums pārcelt *smotrjaščiju* no kopmītnes tipa telpām uz kameru (un tādējādi ierobežot viņa piekļuvi citiem ieslodzītajiem un ietekmi uz viņiem) izraisīja masveida badastreiku (ko

²⁵ Kopmītņu tipa izmitināšanas apstākļi ieslodzītajiem, kas ir notiesāti ar īslaicīgu brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim mēnešiem par noziedzīgu nodarījumu.

²⁶ Vienā no gadījumiem cietumniekam esot draudēts, ka viņš tiks pakārts, un viņam pat rādīta virve. Citam ieslodzītajam draudēja pazemināšana *levije* kastā.

²⁷ Pēc ieslodzītā teiktā, šajā laikā viņa sieva bija pārskaitījusi aptuveni 1200 eiro uz noteiktu kontu.

²⁸ Saskaņā ar neformālās ieslodzīto hierarhijas noteikumiem izspiešana ir atļauta tikai no tās pašas kastas ieslodzītā, parasti saistībā ar parādiem vai konfliktiem ārpus cietuma (daudzi aptaujātie *blatniji* apgalvoja, ka nekad neko neņēmu no *levije*), un visizplatītākā šķita izspiešana no ieslodzītajiem, kas ir notiesāti par dzimumnoziegumiem.

²⁹ Patiešām, kā delegācijai sacīja viens no ieslodzītajiem, kurš izskatījās neapmierināts un apjucis: “Šeit viņi vēlas, lai viss notiktu saskaņā ar likumu, viss!” Aptaujātie ieslodzītie citās ieslodzījuma vietās apliecināja Jēkabpils cietuma “slikto” reputāciju šajā ziņā.

ierosināja minētais *smotrjaščijs*), kas guva lielu plašsaziņas līdzekļu uzmanību. Dažas dienas vēlāk centrālās iestādes esot devušas rīkojumu direktoram ievietot *smotrjaščiju* viņa iepriekšējā atrašanās vietā; cietuma vadība un personāls šo rīcību uzskatīja par nopietnu triecienu viņu autoritātei. **Komiteja vēlas saņemt informāciju par iemesliem, kādēļ centrālās iestādes uzskatīja, ka norādītā *smotrjaščija* izvietošana kameras tipa telpās nebija atbilstoša.**

Attiecībā uz konkrēto gadījumu ieslodzījuma vietas amatpersonām radās aizdomas, ka ieslodzītais ieslodzījuma vietā organizē aizliegto priekšmetu piegādi, tāpēc ieslodzītais 2022. gada 18. augustā līdz apstākļu noskaidrošanai par aizliegto priekšmetu piegādes organizēšanu ieslodzījuma vietā tika pārvietots no kopmītnes tipa telpas uz kameru. Ministru kabineta 2006.gada 30.maija noteikumu Nr.423 "Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi" 91.punktā minēts, ka brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka prombūtnes laikā brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka dežurējošais palīgs dod rīkojumu par notiesātā izolēšanu uz laiku, kas nepārsniedz 64 stundas, ja notiesātā pārkāpumu var pārtraukt tikai ar notiesātā ievietošanu soda vai disciplinārajā izolatorā. Ievietojot ieslodzīto slēgtā kamerā, tika novērsta iespēja ietekmēt iespējamus lieciniekus. Ņemot vērā, ka netika iegūti nekādi pierādījumi ieslodzītā prettiesiskām darbībām, ieslodzītais 2022. gada 19. augustā tika pārvietots atpakaļ no kameras uz kopmītnes tipa telpu. Tādējādi ieslodzītā pārvietošana nebija nekādā veidā saistīta ar neformālās hierarhijas izpausmēm, bet gan ar apstākļu noskaidrošanu un nekavējošu reaģēšanu uz saņemto informāciju atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam.

55. Tiek ziņots, ka, uzņemot ieslodzītos cietumā, darbinieki jaunpienācējiem jautā, pie kuras kastas viņi pieder un kurā nodaļā, pēc viņu domām, viņus varētu droši izmitināt.³⁰ Komiteja ar bažām konstatē, ka apmeklētajos cietumos gandrīz netika pieliktas pūles, lai nošķirtu pirmreizējos ieslodzītos no recidīvistiem. Tas nozīmēja, ka, ieejot viņiem piešķirtajā kamerā vai kopmītnē, pirmreizējie ieslodzītie uzreiz tika ievadīti ieslodzīto neformālajā hierarhijā (tostarp iedalīti kastā), un viņiem praktiski nebija iespējas izvēlēties, vai viņi vēlas tai piederēt vai ne.

Komiteja iesaka Latvijas iestādēm nodrošināt, lai personas, kuras ir notiesātas pirmo reizi, tiktu turētas atsevišķi no personām, kuras iepriekš jau ir bijušas ieslodzītas; ja nepieciešams, pieņemot attiecīgus grozījumus tiesību aktos.

Šajā kontekstā varētu apsvērt iespēju esošajās ieslodzījuma vietās izveidot īpašas nodaļas/korpusus, lai tajos varētu izvietot personas, kuras atrodas apcietinājumā vai jau notiesātas, bet kuras nokļūst cietumā pirmoreiz.

Skat. informāciju pie 47. rekomendācijas.

³⁰ Par dzimumnoziegumu notiesāts ieslodzītais delegācijai pastāstīja, ka, nonākot *ļevije* kamerā (izdarītā nozieguma dēļ viņš automātiski bija *ļevij*), tajā esošie ieslodzītie lūdza viņam uzrādīt visus ar viņa krimināllietu saistītos dokumentus, lai viņi varētu izlemt, vai viņš var palikt kamerā, vai arī lūgt, lai viņu izolē (visbiežāk tas notiek ar ieslodzītajiem, kuri ir notiesāti par dzimumnoziegumiem). Viņam tika atļauts palikt, jo kamera esot nolēmusi, ka viņam netika nodrošināta taisnīga tiesa.

57. Visus koplietošanas telpu uzturēšanas darbus veica (un par tiem maksāja administrācija) *ļevije*, un no viņiem tualetes tīrīja tikai zemākā kategorija – *čorti*³¹. Jāatzīmē, ka *čorti* drošības apsvērumu dēļ nevarēja strādāt nekādu citu darbu (piemēram, cietuma ražotnē). Lielāko daļu laika viņi pavadīja ieslodzīti savās kamerās, kur viņus izmitināja viņu pašu aizsardzībai (pēc viņu pašu lūguma vai pēc administrācijas lēmuma).³²

Komiteja iesaka Latvijas iestādēm veikt steidzamus pasākumus, lai nodrošinātu, ka ieslodzītie, kuri ir pakļauti ļaunprātīgas izmantošanas riskam no citu ieslodzīto puses, un tie, kuri nevēlas (vai vairs nevēlas) iesaistīties ieslodzīto neformālajā hierarhijā, saņem pilnīgu vadības atbalstu, tostarp, ja viņi to pieprasa, tiek izmitināti atsevišķās dzīvojamās telpās (kas ir izveidotas šim nolūkam), kurās tiek nodrošināti atbilstoši materiālie apstākļi un režīms, kas ir pielāgots viņu vajadzībām, kā arī nepieciešamā personāla uzraudzība.

Situācijās, kad ieslodzītajam nepieciešama palīdzība vai aizsardzība, viņam ir tiesības vērsties pie ieslodzījuma vietas vadības vai personāla, kas, balstoties uz situācijas izvērtējumu, veic nepieciešamos pasākumus. Ja pastāv draudu risks, ieslodzītais var tikt pārvietots uz citu kameru (vienību, dzīvojamo telpu) vai citu ieslodzījuma vietu, lai garantētu viņa drošību un labklājību. Ieslodzījuma vietas īsteno Komitejas ieteikumus, rūpējoties par cilvēktiesību standartu ievērošanu. Lai gan šo ieteikumu praktiskā ieviešana ne vienmēr pilnībā izdodas, ieslodzījuma vietās tiek veikti visi nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu ieslodzīto drošību un cieņpilnu attieksmi, veicinot uzticēšanos ieslodzījuma sistēmai un tās darbībai, tajā skaitā:

- ieslodzītais, kurš pieprasa aizsardzību vai kurš tiek identificēts kā neaizsargāts, tiek izvietots citā telpā (t.i., tiek šķirts no pāri darītāja) ar pienācīgiem sadzīves apstākļiem;

- lielākoties ieslodzījuma vietas personāls ir klātesošs un nodrošina ieslodzīto uzraudzību un monitorēšanu, tajā skaitā, personāls ar savu klātbūtni novērš vardarbības risku ieslodzīto vidū;

- ieslodzītais nepieciešamības gadījumā var vērsties gan ar rakstisku iesniegumu pie ieslodzījuma vietas vadības, gan ar mutisku lūgumu. Iesniegumā un lūgumā ieslodzītais var izteikt visu, kas viņu satrauc, tajā skaitā, veselības un drošības apdraudējuma jautājumu risināšanu.

60. Tikšanās laikā ar Latvijas iestādēm 2024. gada vizītes noslēgumā tās informēja Komitejas delegāciju, ka rīcības plānu par sprieduma lietā *D. v Latvia* īstenošanu valdība apstiprinās 2024. gada oktobrī.

Komiteja uzskata, ka ir ļoti svarīgi, lai šāds plāns iekļautu pasākumus, kas paredz pārveidot pašreizējo kopmītņu tipa izmitināšanas režīmu par kameras tipa (*cellular-type*) izmitināšanu, ievērojami palielināt ieslodzījuma vietu personāla skaitu (tostarp, nodrošinot, ka viņi saņem pienācīgu atalgojumu, ir atbilstoši mācīti un motivēti), turpināt ieslodzīto reintegrācijas (ar darbu, izglītību un jēgpilnām aktivitātēm) attīstību, apkarot aizliegto priekšmetu kontrabandu un tirdzniecību, kā arī nodrošināt pienācīgu palīdzību ieslodzītajiem, kuriem ir problēmas ar atkarību izraisošām vielām, un novērst ieslodzīto neformālās hierarhijas kaitīgo ietekmi.

³¹ Vārds *čorti* krievu valodā nozīmē ‘velni’. Gandrīz visos gadījumos tie bija ieslodzītie, kuri bija notiesāti par dzimumnoziegumiem.

³² Delegācijas veiktās intervijas apstiprināja, ka bažas par drošību ir pamatotas. Kā delegācijai teica viens no ieslodzītajiem, “pedofiliem ir paveicies, ka viņus no mums slēpj kamerās”.

Komiteja tic, ka visi šie jautājumi ir ņemti vērā rīcības plānā, un vēlas saņemt rīcības plāna kopiju, tiklīdz tas būs pieņemts.

Skat. 3.pielikumā valdības 2024.gada 8.oktobra sēdē apstiprināto rīcības plānu.

62. Kopumā ieslodzītie diezgan nelabprāt apsprieda ar Komitejas delegāciju ar nelegālajām narkotikām saistītos jautājumus. *Smotrjaščije* un *blatnije* visos četros apmeklētajos cietumos turpināja atkārtot, ka narkotikas nekad netiek pārdotas un ka ieslodzītajiem ir atļauts tikai dalīties tajās savā starpā bez maksas.³³ Tomēr, kā delegācijai pastāstīja viens no darbiniekiem, patiesībā ieslodzītie regulāri veic iemaksas *obščakā*, lai tad, kad narkotikas tiek ievestas, saņemtu viņiem pienākošos daļu.

Tomēr daudzi *blatnije* atzina, ka narkotiku pārdošanas aizlieguma ievērošana vājinās. Turklāt daudzi no delegācijas aptaujātajiem zemākās kastas ieslodzītajiem bija diezgan sarūgtināti un neapmierināti, apgalvojot, ka *blatnije* publiski aizliedza pārdot narkotikas, bet faktiski paši tās pārdeva.

Ieslodzīto neformālā hierarhija ir galvenais elements nelegālajā narkotiku (un mobilo tālrunu) tirdzniecībā Latvijas cietumos un to izmantošanā jaunu noziegumu veicināšanai. **Daudzos gadījumos šīs darbības ir cieši saistītas ar organizēto noziedzību sabiedrībā, tāpēc Latvijas iestādēm pret tām ir jācīnās daudz aktīvāk.**

Komiteja pauž bažas, ka ne tik tālā nākotnē, kad ieslodzītie vairs neievēros neoficiālo narkotiku tirdzniecības aizliegumu un vēlēsies piedalīties šajā ienesīgajā biznesā, ievērojami pieaugs nelegālo narkotiku kontrabandas apjoms cietumos, kam Latvijas iestādes, šķiet, ir slikti sagatavotas. Tāpēc ir ļoti svarīgi izstrādāt visaptverošu stratēģiju cīņai pret narkotiku piegādi cietumos un nodrošināt pilnu medicīniskās un psihosociālās palīdzības klāstu ieslodzītajiem, kuriem ir ar narkotikām saistītas problēmas (vairāk par to sk. 70. punktā turpmāk tekstā).

Valsts policija vērsusi uzmanību, ka ne visas narkotisko vielu piegādes ieslodzījumu vietās ir saistītas ar organizētām noziedzīgām grupām. Gadījumos, ja Valsts policijas rīcībā ir ziņas par iespējamu organizēto noziedzīgo grupu saistību ar narkotisko vielu nelikumīgo apriti ieslodzījuma vietās, Valsts policija veic visus nepieciešamos operatīvos pasākumus un izmeklēšanas darbības, lai organizētās grupas noziedzīgās darbības narkotisko vielu nelikumīgā aprītē ieslodzījumu vietās tiktu pārtrauktas un likvidētas.

Valsts policijas Organizētās noziedzības smago un sērijveida noziegumu apkarošanas pārvaldes (ONSSNAP) uzdevumos ietilpst organizētu noziedzīgu grupu, to dalībnieku un savstarpējo sakaru apzināšana, noziedzīgu darbību novēršana, organizētu noziedzīgu grupu izdarīto noziedzīgo nodarījumu atklāšana un izmeklēšana, organizētās noziedzības apkarošanas pasākumu organizēšana reģionālu, starpreģionālu un starptautisku grupu apkarošanā, izmeklēšanas organizēšana, vadīšana un veikšana, t.sk. ONSSNAP veic situācijas valstī narkotisko, psihotropo vielu un to prekursoru nelegālās aprites jomā apzināšanu, apkarošanas pasākumu organizēšanu un koordinēšanu, organizētu noziedzīgo grupu un to dalībnieku veikto ar narkotisko, psihotropo vielu un to prekursoru nelegālo apriti saistītām noziedzīgām darbībām izmeklēšanu, kā arī sniedz praktisko palīdzību Valsts policijas reģiona pārvalžu kriminālpolicijas struktūrvienībām ar narkotisko, psihotropo vielu un to prekursoru saistīto noziedzīgo

³³ Viņi pamatojās uz tā saukto "*progonu*", ko nosaka Latvijas "*vor v zakone*", kas it kā aizliedza narkotiku pārdošanu cietumos, jo esot amorāli gūt peļņu no cilvēka sāpēm un slimības.

nodarījumu atklāšanā un izmeklēšanā, plaša mēroga starpreģionālo policijas operāciju plānošanā un koordinēšanā.

2023. gadā Valsts policija kopumā valstī izbeidza 33 organizētas noziedzīgas grupas (ONG), 3 mobilas organizētas noziedzīgas grupas (MONG), 11 organizētas noziedzīgas grupas, kas atbilst starptautiski noteiktām organizētās noziedzības pazīmēm (ONGs) un 3 mobilas organizētas noziedzīgas grupas, kas atbilst starptautiski noteiktām organizētās noziedzības pazīmēm (MONGs), t.i., 2023.gadā Valsts policija kopā valstī izbeidza 50 organizētas noziedzīgas grupas.

2023.gadā Valsts policija valstī kopā ierobežoja 21 ONG: 10 ONG, 4 MONG, 1 ONGs, 6 MONGs.

2024.gada deviņos mēnešos Valsts policija valstī izbeidza 12 ONG, 0 MONG, 5 ONGs, 1 MONGs, t.i., 2024.gada deviņos mēnešos Valsts policija kopā valstī izbeidza 18 organizētas noziedzīgas grupas.

2024.gada deviņos mēnešos valstī kopumā ierobežotas 8 ONG, 2 MONG, 6 ONGs, 3 MONGs, t.i., 2024.gada deviņos mēnešos Valsts policija kopā ierobežoja 19 organizētas noziedzīgas grupas.

Ar Ministru kabineta 05.12.2023. rīkojumu Nr.867 apstiprināts Organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas plāns 2023.–2025. gadam. Plāna mērķis cita starpā ir radīt pilnvērtīgus apstākļus tiesībaizsardzības iestādēm cīņai ar organizēto noziedzību, tai skaitā palielināt to spējas novērst un atklāt organizēto noziedzīgo grupu izdarītos noziegumus un radīt instrumentus, ar kuru palīdzību tiktu samazināta organizēto noziedzīgo grupu interese un spējas īstenot noziedzīgo darbību Latvijā.

64. Komiteja norāda, ka saskaņā ar 2022. gada 21. jūnija Ministru kabineta noteikumiem Nr. 357, ja ir aizdomas, ka ieslodzītais atrodas narkotisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē, tiek veikts ātrās noteikšanas tests.

Ja ātrās noteikšanas testa rezultāts ir pozitīvs, turpmāku izmeklēšanu veic narkologs vai cits ārsts ar speciālu izglītību vispārējā slimnīcā 2008. gada 2. jūnija Ministru kabineta noteikumos Nr. 394 noteiktajā kārtībā.

Delegācija uzzināja, ka, izņemot Jelgavas cietumu, testus nelegālo narkotiku lietošanas noteikšanai veic veselības aprūpes darbinieki. Komiteja uzskata, ka šis uzdevums, kas būtībā nav medicīnisks, var ietekmēt ārstniecības personāla un ieslodzīto pacientu terapeitiskās attiecības. **Komiteja iesaka Latvijas iestādēm nodrošināt, lai veselības aprūpes personāls ieslodzījuma vietās netiktu iesaistīts pārbaudēs, kuru mērķis ir noteikt nelegālo narkotiku lietošanu disciplināros nolūkos.**

Saskaņā ar Ministru kabineta 2022. gada 21. jūnija noteikumu Nr. 357 "Personas apsekošanas kārtība ieslodzījuma vietā, lai konstatētu, vai tā ir lietojusi alkoholu, narkotiskas vai citas apreibinošas vielas" (turpmāk – Noteikumi Nr. 357) 5. punktu, ja radušās aizdomas par narkotisko vai citu apreibinošo vielu lietošanu, amatpersona izmanto testus narkotisko vai citu apreibinošo vielu ātrai noteikšanai bioloģiskajā vidē (tests). Līdz ar to, ja ieslodzījuma vietas amatpersonai ir aizdomas, ka ieslodzītais, iespējams, ir narkotisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē, tā uz vietas ieslodzījuma vietā veic ieslodzītajam testu narkotisko vai citu apreibinošo vielu ātrai noteikšanai.

Pārvaldes sniegtā informācija liecina, ka kopš 2024. gada jūnija neviena no ieslodzījuma vietas ārstniecības personām netika iesaistīta pārbaudē, lai noteiktu ieslodzītajam narkotisko vai citu apreibinošo vielu lietošanu. Ārstniecības personu un

pacientu attiecības ir indikators veselības aprūpes kvalitātei un efektivitātei, līdz ar to attiecībām jābūt balstītām uz uzticību, savstarpēju cieņu un atklātību.

Iespējams iepriekš atsevišķos gadījumos ieslodzījuma vietas ārstniecības personas tika piesaistītas kā palīgi amatpersonām testa veikšanai, tomēr tas nekādā veidā nevarēja negatīvi ietekmēt ieslodzītā un ārstniecības personas savstarpējās attiecības, jo pamatojoties tikai uz ātrā testa pozitīvu rezultātu, ieslodzītais netiek sodīts. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 357 12. punktu, ja testa rezultāts ieslodzītajam ir pozitīvs, turpmākā pārbaude notiek normatīvajos aktos par alkohola, narkotisko vai toksisko vielu ietekmes pārbaudi paredzētajā kārtībā. Turklāt šāda turpmākā pārbaude notiek ārstniecības iestādē ārpus ieslodzījuma vietas atbilstoši Ministru kabineta 2008. gada 2. jūnija noteikumiem Nr. 394 "Alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu ietekmes pārbaudes kārtība".

66. Delegācija tika informēta, ka visos apmeklētajos cietumos lielākā daļa ieslodzīto atsakās veikt narkotiku (ātrās noteikšanas un/vai slimnīcā veicamos) testus.³⁴ Tas tika izskaidrots ar vienkāršu faktu, ka saskaņā ar Krimināllikuma 253.² pantu par narkotisko vai psihotropo vielu neatļautu lietošanu, ja to ir izdarījusi persona, kura ir brīdināta par kriminālatbildību par šādu vielu lietošanu, draud brīvības atņemšana vai probācijas uzraudzība, vai sabiedriskais darbs, vai naudassods. Tādējādi, kā tika ziņots, ieslodzītie izvēlējās saņemt disciplinārsodu par atteikšanos veikt testu, lai izvairītos no papildu kriminālsoda.³⁵

Komiteja atzīmē, ka katrā no četriem cietumiem veikto narkotiku testu skaits, šķiet, ir ļoti mazs, ņemot vērā to oficiālo ietilpību un apgrozījumu. Tomēr, kā tika informēta delegācija, Ieslodzījuma vietu pārvalde nevāc statistikas datus par atteikumiem veikt narkotiku testu, tāpēc pieejamā statistika 4. tabulā var sniegt tikai ļoti izkropļotu priekšstatu par to ieslodzīto skaitu, kuri tiek uzskatīti par narkotiku lietotājiem, un neļauj Komitejai izdarīt turpmākus secinājumus. **Komiteja iesaka Latvijas iestādēm nodrošināt šo statistikas datu vākšanu.**

Pārvalde 2024. gada 3. decembrī izdeva rīkojumu Nr. N-1-2024-18147 "Par pārskatiem par Ieslodzījuma vietu pārvaldes ieslodzījuma vietu Uzraudzības daļu darbu", ar kuru ieslodzījuma vietām tika uzdots apkopot datus par gadījumiem (skaits), kad ieslodzītais ir atteicies no apsekošanas, kuras mērķis ir konstatēt narkotisko vai citu apreibinošu vielu lietošanu. Neskatoties uz to, ka rīkojums tika izdots tikai decembrī, ieslodzījuma vietas jau kopš 2024. gada jūlija veic iepriekš minēto gadījumu uzskaiti.

	Rīgas Centrālcietums	Ilgūciema cietums	Olaines cietums	Jelgavas cietums	Cēsu Audzināšana iestāde nepilngadīgajiem	Liepājas cietums	Valmieras cietums	Jēkabpils cietums	Daugavpils cietums	2024.gada 2.PUSGADS

³⁴ To apstiprināja informācija, kas bija iekļauta reģistros par disciplinārajiem pārkāpumiem, kur atteikšanās veikt narkotiku testu bija visbiežāk sastopamais pārkāpums visos apmeklētajos cietumos.

³⁵ Attiecīgi 2023. gadā tika ierosināti tikai divi kriminālprocesi par narkotisko vai psihotropo vielu neatļautu lietošanu ieslodzījumā.

Atteikšanās no apsekošanas, kuras mērķis ir konstatēt narkotisko vai citu apreibinošu vielu lietošanu (gadījumu skaits)	112	0	2	25	0	1	4	20	59	223
---	-----	---	---	----	---	---	---	----	----	-----

68. Komiteja arī atzīmē, ka netika veikti kaitējuma mazināšanas pasākumi, lai mazinātu ar asinīm pārnēsājamo vīrusu izplatību (adatu un šļirču apmaiņas programmas, prezervatīvu pieejamība, veselības veicināšanas pasākumi, kas ir vērsti uz drošākiem injicēšanas paradumiem un seksuāli riskantu uzvedību mazināšanu utt.). Tāpēc nebija pārsteidzoši uzzināt par jauniem HIV un C hepatīta gadījumiem apmeklētajos cietumos.³⁶ Šāds stāvoklis apdraud ieslodzīto un, iespējams, arī cietumu darbinieku veselību un pat dzīvību, kā arī ieslodzījuma vietas kļūst par šādu slimību perēkli, kas pēc tam izplatās sabiedrībā.

Komiteja iesaka Latvijas iestādēm prioritārā kārtā uzsākt OAT un citus iepriekš minētos kaitējuma mazināšanas pasākumus visos cietumos. Plaši ir jāīsteno informēšana, izglītošana un konsultēšana par kaitējuma mazināšanu, tostarp jāpalielina izpratne par pārdozēšanas risku. Veselības aprūpes personālam būtu jāsniedz ieslodzītajiem pilnīga informācija par šādu kaitējuma mazināšanas pasākumu esību uzreiz pēc uzņemšanas, ja nepieciešams, izmantojot atbilstošus un saprotamus formātus.

2024. gada 3. aprīlī tika uzsākta Projekts DARI īstenošana, kura ietvaros 2024. gadā tika veikts pētījums "Pētījums par Ieslodzījuma vietu pārvaldes esošo resocializācijas programmu pilnveides vajadzībām". Viens no pētījuma rezultātiem ir secinājums par nepieciešamību pilnveidot resocializācijas programmu "Veselības riska vadība" (turpmāk – Programma). Programmas saturu veido pieci moduļi:

1. Dzīve ar atkarībām.
2. Infekciju slimības.
3. Seksuālās attiecības un seksuāla veselība.
4. Seksuāli transmisīvās infekcijas un HIV/AIDS.
5. Veselības uzturēšana.

Programmas pilnveide tika uzsākta 2024. gada II pusgadā un to plānots pabeigt līdz 2025. gada beigām, organizēt ieslodzījuma vietu personāla mācības darbam ar Programmu un ieviest Programmu praksē. Attiecīgs pasākums paredzēts Rīcības plāna 2.pasākumā).

Tāpat ieslodzījuma vietu ārstniecības personas pastāvīgi informē ieslodzītos par kaitīgiem ieradumiem un seksuāli transmisīvām slimībām, C, B hepatīta vīrusiem un HIV. Ieslodzījuma vietās uz informatīviem dēļiem ir izplatīti vizuālie materiāli no valsts slimību un profilakses centra par vīrusu izplatību.

Papildus Pārvaldē līdz 2025.gada 31.jūlijam paredzēts ieviest amata vietu, kuras pienākumos būs veselības profilakses pasākumu plānošana un organizēšana (Rīcības plāna 7.6.pasākums).

³⁶ Apmeklētajos cietumos 2023. gadā četriem ieslodzītajiem bija HIV pozitīvs tests. 2024. gadā bija viens šāds ieslodzītais. Attiecībā uz C hepatītu 2023. gadā apmeklētajos cietumos 13 ieslodzītajiem tika konstatēts pozitīvs testa rezultāts, bet 2024. gadā – 59 ieslodzītajiem. Komiteja atzīmē, ka bija pieejama antiretrovirālā terapija.

2024.gada 9.decembrī notika Tieslietu ministrijas, Veselības ministrijas un Pārvaldes pārstāvju tikšanās, lai pārrunātu dažādus jautājumus, tostarp Komitejas ziņojumā ietvertās rekomendācijas un panākta vienota izpratne par regulāras sadarbības turpināšanu. Tāpat tika nolemts uzsākt darbu pie nosacījumu pārskatīšanas attiecībā uz to, ka metadona aizstājterapiju nevar uzsākt ieslodzījuma vietā (Rīcības plāna 7.5.pasākums).

4.pielikumā atrodama informācija par *Profilakses pasākumu un veselības aprūpes pakalpojumu uzlabošanas plānā alkoholisko dzērienu un narkotisko vielu lietošanas izplatības mazināšanas jomā 2023.–2025. gadam*³⁷⁾ paredzētajiem pasākumiem ieslodzījuma vietās.

Apzinoties, ka viena no lielākajām cilvēku grupām, kurām ir augsts inficēšanās risks ar dažādām infekcijas slimībām, ir ieslodzītie, *Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2021 - 2027. gadam*³⁸⁾ ir iekļauts rīcības virziena uzdevums nodrošināt atkarību izplatības mazināšanas un profilakses jomā strādājošo speciālistu, piemēram, ieslodzījuma vietu darbinieku izglītošanu vai apmācību par atkarību izraisošo vielu lietošanas un atkarību izraisošo procesu praktizēšanas profilaksi.

Vienlaikus arī “*HIV infekcijas, seksuālās transmisijas infekciju, tuberkulozes, B un C hepatīta izplatības ierobežošanas rīcības plāns 2023.–2027.gadam*” ir iekļauts 6.rīcības virziens, kas paredz dažādus mērķtiecīgus pasākumus ieslodzījuma vietās esošām personām, piemēram, cilvēka imūndeficīta vīrusa infekcijas (turpmāk – HIV infekcija), C hepatīta un tuberkulozes epidemioloģiskās uzraudzības pilnveide, kā arī ieslodzījuma vietu darbinieku un ieslodzījumā esošu personu informēšana par seksuāli transmisīvo infekciju, HIV infekcijas, tuberkulozes, C hepatīta un B hepatīta profilaksi, diagnostiku un ārstēšanu. Sīkāka informācija atrodama 4.pielikumā.

Papildus Slimību profilakses un kontroles centrs (turpmāk – SPKC) savā mājaslapā publicē dažādus metodiskos materiālus ārstniecības personām gan ar ieteikumiem alkohola atkarību, gan seksuāli transmisīvo slimību profilaksē.³⁹⁾ Lai apzinātu aktuālo situāciju, veiktu sabiedrības veselības uzraudzību un dažādu slimību monitoringu, SPKC periodiski veic pētījumus. Piemēram, 2026.gadā tiek plānots veikt kārtējo pētījumu par atkarību izraisošo vielu lietošanas tendencēm ieslodzījuma vietās Latvijā. Vienlaikus arī Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021. – 2027. gadam ietvaros ir iekļauts mērķis, lai uzlabotu vienlīdzīgu un savlaicīgu piekļuvi kvalitatīviem, ilgtspējīgiem un izmaksu ziņā pieejamiem veselības aprūpes, veselības veicināšanas un slimību profilakses pakalpojumiem, tādējādi pasākuma ietvaros, kas paredz nevalstisko organizāciju iesaisti veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumu īstenošanā, Veselības ministrija plāno aicināt nevalstiskās organizācijas iekļaut ieslodzījuma vietas kā vietu specifiskai mērķa grupai domāto pasākumu īstenošanai.

69. Turklāt Komiteja ar bažām konstatē, ka neformālā ieslodzīto hierarhija Latvijā, šķiet, ir pietiekami spēcīga, lai sabotētu Olaines Atkarību ārstēšanas centra darbu.⁴⁰⁾ Kā delegācija uzzināja apmeklējuma laikā, kopš centra atvēršanas pirms

³⁷⁾ Apstiprinātas Ministru kabinetā ar Ministru kabineta 2022. gada 25. oktobra rīkojumu Nr. 773

³⁸⁾ Apstiprināts Ministru kabinetā ar Ministru kabineta 2022. gada 26. maija rīkojumu Nr. 359

³⁹⁾ <https://www.spkc.gov.lv/lv/metodiskie-materiali>;

⁴⁰⁾ Centrs piedāvāja divas rehabilitācijas programmas: *Atlantis* (pamatojas uz darbu ar personas pagātni un tagadni) un *Pathfinder* (vairāk vērsta uz sociālo prasmju attīstīšanu reintegrācijai);

gandrīz astoņiem gadiem tas nav darbojies pat ar pusi savas kapacitātes⁴¹, jo ieslodzīto hierarhijā pastāv neformāls aizliegums ieslodzītajiem, kas pieder pie citas kastas, izņemot zemākās kastas - *ļevije*, apmeklēt centru.⁴² Turklāt, kā delegācija uzzināja no intervijām ar ieslodzītajiem, pat *ļevije*, atgriežoties no Olaines centra, dažkārt drošības apsvērumu dēļ bija jāizmitina atsevišķā nodaļā, kā, piemēram, Jēkabpils cietumā.

Šis ir vēl viens ļoti skumjš piemērs tam, kā ieslodzīto neformālās hierarhijas pastāvēšana Latvijā negatīvi ietekmē simtiem ieslodzīto veselību, kuriem ir nepieciešama palīdzība ar atkarībām saistītu problēmu risināšanā; ja netiks rasts steidzams risinājums, situācija tikai pasliktināsies. **Komiteja vēlas saņemt informāciju par Latvijas iestāžu veiktajiem pasākumiem, lai nodrošinātu, ka Olaines Atkarību ārstēšanas centrs var pilnvērtīgi funkcionēt un ka izmitināšana tajā nav *de facto* aprobežota tikai ar zemākās kastas ieslodzītajiem.**

Atkarīgo centram tika uzbūvētas jaunas, ieslodzījuma izpildes vajadzībām atbilstošas un mūsdienīgi projektētas ēkas, kurās ieslodzītie tiek izvietoti divvietīgās kamerās. Šeit notiesātie tiek iesaistīti atkarību mazināšanas programmās, tā ir no citām ieslodzījuma vietām kardināli atšķirīga vide, kurā strādā atbilstoši kvalificētas un apmācītas amatpersonas (kontaktpersonas, visas ar augstāko izglītību), notiesāto ikdienu ir papildināta ar saturīgām nodarbēm, psihologa konsultācijām, komandas sporta aktivitātēm un kopīgiem pasākumiem. Šajā centrā ir infrastruktūra, kas mazina iespējas izpausties neformālās hierarhijas elementiem, tiek strikti ievērots notiesāto vienlīdzības princips, ir nepārtraukta amatpersonu (ar atbalsta funkciju) klātesamība u.tml., kas kopumā rada situāciju, ka centrā neformālā hierarhija nepastāv (vai tā ir zema). Tieši šādi apstākļi Atkarīgo centrā ir radījuši situāciju, ka ieslodzīto neformālā hierarhijas pārstāvji aktīvi organizē pretpasākumus, lai mazinātu notiesāto vēlmi un motivāciju doties uz Atkarīgo centru, jo tur tie nevar iedibināt sev izdevīgu un vēlamu kārtību.

Komitejas ziņojumā aprakstītās problēmas ar Atkarīgo centra piepildījumu jau ilgstoši tiek vērtētas Pārvaldē un ir nolemts veikt radikālas izmaiņas, lai nodrošinātu notiesāto ar atkarībām nokļūšanu Atkarīgo centrā un attiecīgas palīdzības saņemšanu:

1) 2025.gadā tiks mainīti nosacījumi notiesāto izvietojumam Atkarīgo centrā, tajā plānots papildus jau esošajām nodaļām, izveidot arī nodaļas īslaicīgās brīvības atņemšanas soda izciešanai, jo ar šo sodu notiesāto personu grupā lielāka daļa personu ir izdarījušas noziegumu alkohola vai narkotiku reibumā (piemēram, dzērājšoferi u.tml.). Šie notiesātie tiks iesaistīti pilnveidotajā Programmā, kuras viens no moduļiem ir veltīts atkarības problemātikai, kā arī plānots izmantot biedrību "Latvijas Anonīmie narkomāni" un "Latvijas Anonīmo alkoholiķu sadraudzība" pasākumus;

2) Projekta DARI ietvaros tiks aktualizētas Atkarīgo centrā īstenotās abu atkarību mazināšanas programmas (Rīcības plāna 2.7.pasākums);

⁴¹ Lai gan oficiālā centra ietilpība ir 50 cilvēki, CPT apmeklējuma laikā tajā atradās tikai 20 ieslodzītie.

⁴² Kā tika ziņots, daudzi ieslodzītie pieteicās uz Olaines centru, jo tā bija prasība viņu individuālajā soda izciešanas plānā. Tomēr, neņemot vērā pieteikšanos, neoficiālā aizlieguma dēļ uz turieni devās tikai ļoti neliels *ļevije* skaits, turklāt tikai tie, kuri bija gatavi tikt pazemināti kastā. Galvenais šķērslis esot bijis tas, ka Olaines centrā dažādu kastu ieslodzītajiem bija jāglabā ēdiens vienos un tajos pašos ledusskapjos, jāizmanto vieni un tie paši katli, jāēd pie viena galda utt. Delegācijas aptaujātie *smotrjašči*e apgalvoja, ka viņi būtu gatavi "atcelt aizliegumu", ja cietumu administrācija nodrošinātu, ka dažādu kastu ieslodzītie centrā varētu dzīvot atsevišķi, kā tas notiek cietumos, taču, pēc viņu teiktā, varas iestādes nav gatavas šādam kompromisam.

3) tiks mainīts pastāvošais notiesāto, kas vēlas iesaistīties Atkarīgo centra piedāvātajās programmās, atlases modelis. Šobrīd notiesāto atlasī atkarību mazināšanas programmai nodrošina brīvības atņemšanas iestādēs strādājoši Atkarīgo centra koordinatori, kuri konsultē notiesātos par atkarību mazināšanas programmu, uzturēšanas apstākļiem Atkarīgo centrā, atkarību mazināšanas programmas saturu un īstenošanas formātu, kā arī papildus motivē notiesātos iesaistīties atkarību mazināšanas programmā. 2024.gada nogalē Rīgas Centrālcietuma nelielam notiesāto skaitam tika īstenots pilotprojekts, kurā tika izmēģināts kontaktpersonu modelis⁴³. Pilotprojekta rezultāti ir veiksmīgi vairākās jomās un 2025. gadā kontaktpersonu ieviešanas pilotprojekta turpinājuma ietvaros Rīgas Centrālcietumā tiek plānots uzticēt notiesāto atlasī Atkarīgo centram cietuma amatpersonām, kas vada notiesātā resocializācijas lietu (kontaktpersonām). Pilotprojekta labo praksi tiek plānots ieviest arī citās brīvības atņemšanas iestādēs.

Līdz ar kontaktpersonu sistēmas modeļa pakāpenisku ieviešanu (Rīcības plāna 2.2 – 2.5. pasākumi) brīvības atņemšanas iestādē atlasī dalībai atkarības mazināšanas programmā Atkarīgo centrā nodrošinās kontaktpersonas, kas vadīs notiesāto resocializācijas lietas.

70. Kā ir norādīts vairākos Komitejas ziņojumos, sniegt atbalstu personām, kurām ir ar narkotikām saistītas problēmas, nebūt nav vienkārši, jo īpaši ieslodzījuma vietās. Pieejai attiecībā uz vielu lietošanu ieslodzījuma vietās ir jābūt valsts narkotiku apkarošanas stratēģijas daļai, un tās mērķiem cita starpā ir jābūt šādiem:

- mazināt narkotiku piegādi cietumos;
- nodrošināt medicīniskas un nemedicīniskas intervences (t. i., psihosociālās un izglītības programmas);
- nodrošināt OAT no opioīdiem atkarīgiem ieslodzītajiem jebkurā ieslodzījuma posmā un citus kaitējuma mazināšanas pasākumus;
- nodrošināt atbilstošu turpmāko aprūpi;
- izstrādāt standartus, uzraudzību un pētniecību narkotiku jautājumos;
- nodrošināt personāla mācības un pilnveidi.

Politikai arī ir jāuzsver HIV vai B/C hepatīta inficēšanās risks, lietojot vielas, un jānorāda pārnēsāšanas veidi un aizsarglīdzekļi. Pats par sevi saprotams, ka ieslodzījuma vietu personālam, cieši sadarbojoties ar veselības aprūpes un citu iesaistīto (psihosociālo un izglītības) personālu, ir jāveic daudzdisciplinārs uzdevums – attiecīgo programmu izstrāde, īstenošana un uzraudzība.

Komiteja iesaka Latvijas iestādēm izstrādāt un īstenot visaptverošu stratēģiju cīņai pret narkotiku piegādi cietumos un nodrošināt pilnu medicīniskās un psihosociālās palīdzības klāstu ieslodzītajiem, kuriem ir ar narkotikām saistītas problēmas, ņemot vērā iepriekš tekstā minēto.

Skat. informāciju pie 68.ieteikuma un 4.pielikumā iekļauto informāciju par attiecīgajiem jau noteiktajiem pasākumiem ieslodzījuma vietās.

Pārvaldes amatpersonas strādā, lai novērstu nelegālo narkotiku piegādi un lietošanu, veicot šādus pasākumus:

- ieslodzīto uzraudzība un regulāra pārmeklēšana;

⁴³ Tostarp Pilotprojekta īstenošanas ietvaros 2024. gada 25. novembrī Resocializācijas daļas vecākie inspektori tika apmācīti atkarību mazināšanas programmas atlases jautājumos.

- apmeklētāju, pasta sūtījumu, pienesumu pārbaude. Tiek izmantots specializēts aprīkojums, piemēram, rentgena iekārtas. Tiek piesaistīti arī dienesta suņi, lai atklātu paslēptās narkotiskās vielas;

- Izmanto video uzraudzības tehnoloģijas un regulāras amatpersonu apgaitas pa kamerām, vienībām vai dzīvojamām telpām;

- regulāras kameru, vienību un citu telpu pārbaudes, lai atklātu un konfiscētu aizliegtos priekšmetus;

- Ieslodzīto narkotisko un psihotropo vielu lietošanas pārbaudes

Ieslodzījuma vietās nepārtraukti tiek pilnveidota statiskā drošība, uzlabojot pasākumus, procedūras, tehnisko nodrošinājumu nolūkā konstatēt un novērst aizliegto priekšmetu nokļūšanu ieslodzījuma vietās, tajā skaitā:

- tiek uzlaboti inženierlīdzekļi (jauna žoga būvniecība Valmierā, maskēšanas žoga modernizēšana Rīgas Centrālcietumā);

- tehnisko līdzekļu pilnveidošana (aktīvo radaru izmantošana ieslodzījuma vietu teritorijās, kvadriciklu iegāde – mobilitātes veicināšanai);

- videonovērošanas sistēmas pilnveidošana (Rīgas Centrālcietumā, Ilģuciema cietumā, Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem, u.c.);

- dronu izmantošana dienestā nolūkā identificēt personas, kura nodrošina aizliegto vielu piegādes.

2024. gadā sadarbībā ar komersantu vienā no cietumiem tika testēts spektrometrs, kas plaši tiek izmantots ASV tiesībsargājošās iestādēs un penitenciārajā sistēmā, kas ļauj noteikt narkotisko/psihotropo vielu klātbūtni korespondencē, pienesumos un pasta sūtījumos. Testēšanas laikā tika konstatētas vairākas viltus nostrādes aizliegto vielu daļiņu klātbūtnes dēļ uz priekšmetiem. Jāpiemin, ka ASV šīs iekārtas tiek izmantotas tikai korespondences pārbaudē, jo ieslodzītajiem neko citu nedrīkst nodot ieslodzījumā.

Pamatojoties uz sanāksmes rezultātiem ar ASV kolēģiem 2024.gada augustā-septembrī visām ieslodzījuma vietām tika iepirkti īpaši ultravioletie lukturi, kas palīdz detektēt narkotisko/psihotropo vielu klātbūtni korespondencē/pienesumos un lukturus izmanto, veicot korespondences un pienesumu pārbaudi.

Sadarbībā ar Valsts drošības dienestu tika ieviesti tehniskie risinājumi *wi-fi* signāla bloķēšanai (tehniskais risinājums darbojas daļēji, jo Latvijas tirgū ir pieejami jaunākās paaudzes *wi-fi* rūteri ar signāla pastiprinājumu, kurus uz doto brīdi nav iespējams bloķēt, tikai samazināt signāla stiprumu).

Tāpat, turpinot sadarbību ar Valsts policiju, tiek veikts gaisa telpas monitorings blakus trim ieslodzījuma vietām, kā arī veikti kopīgi preventīvi un praktiski pasākumi, lai nepieļautu aizliegto vielu/priekšmetu piegādi ieslodzījuma vietās. Regulāri tiek turpināta tirgus analīze, meklējot tehniskos risinājumus cīņā ar nelegāliem dronu lidojumiem.

Pastiprināti preventīvie pasākumi – Pārvaldes centrālā aparāta amatpersonas regulāri piedalās neplānotās personāla pārbaudēs, ieejot ieslodzījuma vietās, kontrolē izņemto priekšmetu iznīcināšanu ieslodzījuma vietās, sadarbībā ar Finanšu izlūkošanas dienestu veic ieslodzīto naudas līdzekļu kustības analīzi.

2022. un 2023.gadā gadā Valsts policijas struktūrvienības saskaņā ar KPL 387. panta pirmo daļu un 388.panta pirmo un piekto daļu saņēma attiecīgi 188 un 115 kriminālprocesus, kas tika uzsākti Pārvaldes Izmeklēšanas daļā saistībā ar narkotisko

vielu nelegālo apriti. Šajos gadījumos noziedzīgo nodarījumu izdarījušās personas nav ieslodzītie.

Tieslietu ministrijā 2024.gada nogalē tika pabeigts darbs pie KL 309.panta pārstrādes, paredzot kriminālatbildību par neatļautu saziņas līdzekļu vai priekšmetu, kurus var izmantot neatļautai saziņai, ienešanu, narkotisko un psihotropo vielu ienešanu ieslodzījuma vietās (turpmāk nebūs nepieciešams pierādīt nodošanas ieslodzītajam nodomu), kā arī pastiprinot atbildību par šādiem nodarījumiem. Tāpat šobrīd notiek darbs pie normatīvo aktu grozīšanas, lai samazinātu ieslodzīto piekļuvi videospēļu konsolēm, kuras var izmantot neatļautai saziņai. Pēc šādu grozījumu spēkā stāšanās tiks mazināta nelegāla attiecīgo vielu un saziņas līdzekļu aprite ieslodzījuma vietās, kas ietekmēs ieslodzīto neformālās hierarhijas izplatības iespējas. Šīs un citas aktivitātes ietvertas Rīcības plāna 6.rīcības virziena pasākumos.

2024. gadā tika veikta ieslodzījuma vietu personāla apmācība, ko veica vadošie speciālisti no Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centra par tēmu "Psihotropās vielas, to lietošana un riski ieslodzījuma vietās un rīcība līdz ierodas ārstniecības personas".

Projekta DARI ietvaros papildus jau minētajam tiek plānots izveidot skrīninga algoritmu, lai veiktu efektīvu notiesāto atlasī iesaistei pilnveidotajā atkarību mazināšanas programmā Atkarīgo centrā (Rīcības plāna 2.8.pasākums).

73. Komiteja uzskata, ka vardarbību starp ieslodzītajiem nevar atrisināt, ja vien cietumu vadība un personāls neatgūst kontroli pār situāciju cietumos, nevis nododot varu ieslodzīto neformālajai hierarhijai un tās līderiem. Lai to panāktu, iestādes personālam ir jāspēj pienācīgi īstenot savas pilnvaras. Tas cita starpā nozīmē, ka personālam ir jābūt pietiekamam, lai ieslodzījuma vietu darbinieki varētu pienācīgi uzraudzīt ieslodzītos, efektīvi atbalstīt cits citu uzdevumu izpildē un jēgpilni sazināties ar ieslodzītajiem, veidojot uzticību un ticību viņu spējām aizsargāt ieslodzītos. Mazs personāla skaits ieslodzīto izmitināšanas vietās palielina gan vardarbības un iebiedēšanas risku starp ieslodzītajiem, gan spriedzi starp personālu un ieslodzītajiem, kā arī kavē nepieciešamo pozitīvo attiecību veidošanos starp ieslodzītajiem.

Komiteja vēlreiz aicina Latvijas iestādes steidzami rast risinājumu, lai ievērojami palielinātu to ieslodzījuma vietu darbinieku skaitu, kuri strādā tiešā saskarē ar ieslodzītajiem, nodrošinot viņiem daudz pievilcīgākus darba apstākļus, kā arī atbilstošu atalgojumu, atbilstošas mācības un motivāciju. Ja tas netiks panākts, būs praktiski neiespējami mazināt nelegālo narkotiku pieplūdumu un izskaust ieslodzīto neformālās hierarhijas ietekmi, tādējādi būtiski mazinot vardarbību starp ieslodzītajiem.

Jāveic arī pasākumi, lai atceltu 24 stundu maiņu režīmu apsardzes personālam, jo tas neizbēgami negatīvi ietekmē profesionālos standartus; ja nepieciešams, ir jārisina ar to saistītās darbinieku bažas.

Visbeidzot, Komiteja vēlas saņemt informāciju par to, kā Latvijas iestādes plāno nodrošināt pilnu Liepājas cietuma darbinieku skaitu, kad tas sāks darboties.

Vērtējot personāla lomu sabiedrības drošības nodrošināšanā, ir jāatzīst, ka veiksmīga Pārvaldes funkciju izpilde (tai skaitā sabiedrības drošības nodrošināšana) ir atkarīga no

nodarbināto kvantitatīvajiem rādītājiem, nodarbināto kvalifikācijas, nodarbināto darba dienesta organizācijas un personāla plānošanas un attīstības stratēģijas ilgtermiņam. Personāla mainības mazināšanai ilgtermiņā Pārvaldes vadība pastāvīgi veic iespējamus uzlabojumus cilvēkresursu vadības stratēģijas attīstības ietvaros, proti, ievieš mūsdienīgus risinājumus tādās personāla vadības funkcijās kā atlase, apmācība, attīstība, darba snieguma vadība un motivēšana, tai skaitā 2022. gadā tika ieviesta jauna darba samaksas sistēma visiem Pārvaldes nodarbinātajiem, kuri nav Pārvaldes amatpersonas, vienlaikus Pārvaldes amatpersonu atlīdzības paaugstināšanai katru gadu tiek piešķirts papildu finansējums⁴⁴.

Lai veicinātu situācijas uzlabošanu cilvēkresursu jomā, Pārvalde 2022. gadā veica nodarbināto aptauju nolūkā noskaidrot, kādas izmaiņas būtu nepieciešamas dienesta pienākumu veikšanas apstākļu uzlabošanas kontekstā ieslodzījuma vietu Apsardzes un Uzraudzības daļās. Analizējot aptaujas rezultātus, kā arī veicot pārrunas ar ieslodzījuma vietu vadību un centrāla aparāta amatpersonām, 2022. gada rudenī tika pieņemts lēmums par pāreju no 12,5 stundu maiņu grafika uz 24 stundu maiņu grafiku ieslodzījuma vietu Apsardzes un Uzraudzības daļās, veidojot tādu dienesta pienākumu izpildes grafika modeli, kāds tika norādīts aptaujas rezultātos. No 2023. gada 1. janvāra ieslodzījuma vietu Apsardzes daļas un Uzraudzības daļas amatpersonām, kuras pilda dienesta pienākumus dežūrmainās, tika noteikts 24 stundu maiņas grafiks (amatpersona sāk savu maiņu pulksten plkst. 8.00 un pilda dienesta pienākumus līdz nākamās dienas plkst. 8.00, pēc tam seko trīs brīvas diennaktis), un tas ir samazinājis uzraugu un apsargu mainību ieslodzījuma vietās, jo mazinājās personāla ceļa izdevumi un ceļā uz dienesta vietu pavadītais laiks. Dienestā pieņemto amatpersonu aptaujās tika secināts, ka daļai motivācija dienēt Pārvaldē ir saistīta 24 stundu maiņu grafika iespējamību, kas apliecina to, ka izmaiņas dienesta pienākumu izpildes grafikā ir veicinājušas interesi par dienestu Pārvaldē.

Tādejādi pāreja no 12,5 stundas ilgām maiņām atpakaļ uz 24 stundas ilgām maiņām tika ieviesta pēc ieslodzījuma vietu personāla pieprasījuma.

Attiecībā par personāla piesaisti informējam, ka personāla piesaistē tiek turpināta sadarbība ar Nodarbinātības valsts aģentūru (turpmāk – NVA) un vakanču portālu CV-Online, regulāri sniedzot informāciju par Pārvaldes vakantajiem amatiem, lai piesaistītu atbilstošākos amata kandidātus. Informācija par vakantajiem amatiem regulāri tiek publiskota gan NVA tīmekļa vietnē, gan Ieslodzījuma Pārvaldes vietnē www.Parvaldi.gov.lv sadaļā "Vakances".

Pārvalde 2022. gada 15. novembrī piedalījās Tieslietu ministrijas kampaņā "Kļūdīties ir cilvēcīgi. Palīdzēt arī." ar mērķi piesaistīt darbam jaunus nodarbinātos, kā arī vairojot sabiedrības un iestādēs nodarbināto izpratni par iestāžu darbības mērķiem, ikdienas darbu un tā specifiku un ieguvumiem.

Pārvalde 2023. gada pavasarī piedalījās portāla Prakse.lv rīkotajā pasākumā "Atvērto durvju dienas uzņēmumos", kura ietvaros ieslodzījuma vietas apmeklēja vairāk kā 30 interesenti.

⁴⁴ Skat. tālāk tekstā tabulu "Piešķirtais papildu finansējums Pārvaldes amatpersonu atlīdzības 1. tabula. Piešķirtais papildu finansējums Pārvaldes amatpersonu atlīdzības palielināšanai laika periodā no 2020. – 2024. gadam".

2023. gada maijā Pārvaldes Personālvadības daļas, Mācību centra un Rīgas Centrālcietuma pārstāvji devās uz Rīgas un Pierīgas skolām un tehnikumiem, lai informētu 10. un 11. klašu skolēnus, nākamos absolventus, par iespēju savu nākotni saistīt ar dienestu ieslodzījuma vietās, īpašu uzsvāru liekot uz iespēju dienēt apsarga un uzrauga amatos. 2023. gadā jūlijā Pārvaldes pārstāvji ieradās uz Valsts policijas koledžas iestājekasāmenu ievadpasākumu, lai nākamos studentus informētu par iespēju uzsākt dienestu ieslodzījuma vietu uzrauga vai apsarga amatos.

Visu iepriekš minēto pasākumu laikā interesentiem tika izdalīti informatīvie bukleti, kuros ir koncentrēta informācija par Pārvaldes misiju, vērtībām un prasībām, lai stātos dienestā.

2024. gadā ir uzsākta dienesta Pārvaldē popularizēšana sociālajos tīklos *Facebook*, *Instagram* un citos, izvietojot tajos speciāli izveidotus reklāmas video materiālus personāla piesaistei.

2024. gada nogalē Pārvalde piedalījās NVA rīkotajā pasākumā "Vakanču gadatirgus", kas notika Rīgā un Daugavpilī, kuru laikā Pārvaldes pārstāvji informēja interesentus un darba meklētājus par darba un dienesta iespējām.

Lai piesaistītu skolēnu un jauniešu interesi dienestam, 2024. gadā Pārvaldes Personālvadības daļas, Mācību centra un Rīgas Centrālcietuma pārstāvji devās uz vairākām Rīgas un Rīgas rajona skolām un tehnikumiem, lai informētu 10. un 11. klašu skolēnus par iespēju savu nākotni saistīt ar dienestu ieslodzījuma vietās, īpašu uzsvāru liekot uz iespēju dienēt instruktoru (apsargu un uzraugu) amatos. Izbraukumos uz izglītības iestādēm iestāžu vadībai tika izdalīti informatīvie materiāli (t.sk. bukleti), kuri tiek izvietoti izglītības iestāžu bibliotēkās un informatīvajos stendos.

2023. gada 1. februārī Liepājas Universitātē notika sarunas, kurās piedalījās Tieslietu ministrijas, Pārvaldes un Valsts probācijas pārstāvji, kuras ietvaros tika aktualizēta nepieciešamība mērķtiecīgi iesaistīties ieslodzīto resocializācijas jomas speciālistu sagatavošanā darba vidē balstītās studijās.

Sākot jaunā Liepājas cietuma darbību, tiks slēgtas vismaz trīs esošās ieslodzījuma vietas. Lai nodrošinātu jaunā Liepājas cietuma darbību, Pārvalde piedāvās slēdzamo ieslodzījuma vietu amatpersonām dienestu turpināt jaunajā Liepājas cietumā un jau šobrīd ieslodzījuma vietās ir novērojama personāla interese pārcelties uz Liepāju, lai dienētu jaunajā Liepājas cietumā. Tāpat noteiktā laika periodā uz jauno cietumu tiks pārceltas esošā Liepājas cietuma amata vietas. Ja slēgto ieslodzījuma vietu amatpersonas nepiekrīt dienestam jaunajā Liepājas cietumā, tad ir iespējams izmantot likumā noteikto iespēju amatpersonas pārcelt dienesta interesēs uz laiku, lai nodrošinātu efektīvu dienesta pienākumu izpildi.⁴⁵

Gan Valmieras cietuma renovētajā korpusā, gan jaunajā Liepājas cietumā personāla darba un atpūtas telpas būs aprīkotas atbilstoši mūsdienu standartiem. Jaunajā Liepājas cietumā paredzēta modernu ieslodzīto apsardzes, uzraudzības un drošības tehnoloģiju

⁴⁵ Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums 12. panta pirmās daļas 1. punktu.

izmantošana, kas ļaus personāla fizisku klātbūtni aizstāt ar tehnoloģijām, personālresursus vairāk pārorientējot uz darbu kontaktā ar ieslodzīto. Minētais aspekts (personāla fiziska darba aizstāšana ar tehnoloģijām) ir ļoti būtisks un ļaus proporcionāli lielāku jaunā cietuma personāla daļu novirzīt notiesāto resocializācijas procesam, veicinot aktīvāku notiesāto motivēšanu sabiedrībā atzītu vērtību praktizēšana. Jaunajā cietumā ir paredzēts ieviest kontaktpersonu sistēmu, kas nodrošina cita veida attiecības ar ieslodzītajiem, un tam būs pozitīva ietekme uz ieslodzīto neformālās hierarhijas mazināšanu.

Kā jau iepriekš minēts un paredzēts arī Rīcības plāna 2.rīcības virzienā no 2025. gada Pārvalde pakāpeniski ieviesīs kontaktpersonu sistēmu, kas kopumā veicinās arī resocializācijas procesa īstenošanu, jo tādējādi lielāku lomu ieņems arī katra notiesātā individuālie resocializācijas rezultāti un individuāla gadījuma vērtēšana, kā arī ievērojami palielinās to ieslodzījuma vietu darbinieku skaitu, kuri strādā tiešā saskarē ar ieslodzītajiem un ilgāku laiku pavada tiešā kontaktā ar ieslodzītajiem.

Ar tieslietu ministres 2023.gada 1.decembra rīkojumu tika izveidota ekspertu padome, lai nodrošinātu veiksmīgu jaunā Liepājas cietuma darbības uzsākšanu un ar to saistīto pārmaiņu brīvības atņemšanas soda un apcietinājuma izpildes sistēmā ieviešanu. Ekspertu padomē ir izstrādāta ceļa karte (rīcības plānojums) attiecībā uz savlaicīgu personāla piesaistes plānošanu un sekmīgu pāreju uz jaunu ieslodzījuma izpildes procesu gan jaunajā Liepājas cietumā, gan citās ieslodzījuma vietās.

Pēdējos gados ir veikti ievērojami pasākumi personāla apmācību sistēmas attīstīšanai. Pārvaldes īstenotā Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.1.3. specifiskā atbalsta mērķa “Paaugstināt resocializācijas sistēmas efektivitāti” Eiropas Sociālā fonda projekta Nr.9.1.3.0/16/I/001 “Resocializācijas sistēmas efektivitātes paaugstināšana” (turpmāk – ESF Projekts) ietvaros tika izstrādātas četras jaunas ieslodzījuma vietu personāla mācību programmas (profesionālās pilnveides programmas):

- “Vispārējās zināšanas un prasmes ieslodzījuma vietas drošības, apsardzes, uzraudzības, resocializācijas un vadības līmeņa jomās virsnieka dienesta veikšanai” (996 kontaktstundu apjomā);
- “Specializētās kompetences ieslodzījuma vietas vadības jomās virsnieka dienesta veikšanai” (614 kontaktstundu apjomā);
- “Specializētās kompetences resocializācijas jomā virsnieka dienestam penitenciārajās iestādēs” (370 kontaktstundu apjomā);
- “Specializētās kompetences ieslodzījuma vietas drošības, apsardzes un uzraudzības jomās virsnieka dienesta veikšanai” (942 kontaktstundu apjomā).

Apzinoties kvalitatīvi sagatavota ieslodzījuma vietu personāla nozīmi kvalitatīva ieslodzījuma izpildes nodrošināšanā, tostarp atbilstoši apmācīta personāla ietekmi uz ieslodzīto neformālās hierarhijas izplatības mazināšanu, jau vairākus gadus atpakaļ tika secināts, ka ir jānodrošina mūsdienīga un pilnvērtīga ieslodzījuma vietu personāla apmācību infrastruktūra un vide. Tāpēc Norvēģijas finanšu instrumenta programmas “Korekcijas dienesti” projekta “Mācību centra infrastruktūras un apmācībām paredzēta ieslodzījuma vietas paraugkorpusa izveide Olaines cietuma teritorijā” Nr.1-6.4/2-2019 (turpmāk – NFI Projekts) ietvaros notika jaunas Mācību centra ēkas būvniecība Olaines cietuma teritorijā. Mācību centra jaunā ēka tika nodota ekspluatācijā 2024.gada 5.decembrī un paredzēts, ka Mācību centrs darbu jaunajā ēkā uzsāks 2025.gada 1.februārī.

Jaunā Mācību centra ēka ļauj būtiski palielināt apmācāmo amatpersonu skaitu (līdz 150 apmācāmajiem vienlaikus), tajā ir izveidotas ieslodzīto “mācību” kameras un cita infrastruktūra, kas ļaus nodrošināt amatpersonu labāku praktisko apmācību cietuma apstākļiem pietuvinātā vidē, tajā ir iespējams organizēt arī cita veida apmācību (profesionālās pilnveides turpināšanai) pasākumus lielam amatpersonu skaitam vienlaikus. Tajā tiks īstenotas jau minētās četras jaunās mācību programmas, kā arī citas ieslodzījuma vietu personāla apmācību programmas, piemēram, kontaktpersonu apmācības, mentoru apmācības u.c. Mācību centra ēka ir 2500 kvadrātmetrus plaša, tajā izvietotas ne tikai jaunas mācību telpas izglītojamajiem un nodarbinātajiem, bet arī lasītava, dienesta viesnīca, kā arī sporta un praktisko nodarbību telpas. Papildus Mācību centra telpas aprīkotas ar jaunu, mūsdienīgu un profesionālās izglītības programmu prasībām atbilstošu mācību līdzekļu un materiāltehnisko bāzi.

Ar Mācību centra ēkas uzbūvēšanu ir uzsākts jauns posms ieslodzījuma vietās nodarbināto mācību procesā – ieslodzījuma vietu amatpersonām un darbiniekiem nodrošināta iespēja mācīties dienesta un darba specifikai piemērotās telpās, izmantojot pilnveidotu mācību saturu un jaunas mācību metodes profesionālo zināšanu apguvei. Jaunā Mācību centra ēka un jaunās mācību programmas ļaus amatpersonām un darbiniekiem iegūt specifiskas un daudzpusīgas zināšanas un prasmes, lai profesionālāk un kvalitatīvāk veiktu uzticētos pienākumus, kas veicinās lielāku sabiedrības drošību. Tas būtiski palielinās ieslodzījuma vietās dienējošo amatpersonu profesionālās sagatavotības līmeni, uzlabos ieslodzījuma izpildes kvalitāti un paaugstinās ieslodzījuma vietu personāla noturību pret ieslodzīto neformālās hierarhijas izpausmēm.

Mācību centrs jau šobrīd (bez jaunās ēkas) kā profesionālās tālākizglītības centrs savas kompetences ietvaros īsteno:

1. vienu licencētu un akreditētu profesionālās tālākizglītības programmu "Ieslodzījuma vietu apsardze" ieslodzījuma vietu instruktoru sastāva amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm;

2. četras jaunās profesionālās pilnveides programmas, kuru mērķauditorija ir Pārvaldes ieslodzījuma vietu virsnieku sastāva amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm;

3. nodrošina katram Pārvaldes nodarbinātajam iespēju pilnveidot un paaugstināt kā savu personīgo, tā profesionālo kvalifikāciju, atbilstoši darba tirgus pieprasījumam iespēju regulāri papildināt zināšanas un pilnveidot profesionālās iemaņas un prasmes, kas nepieciešamas dienesta pienākumu pildīšanai, papildus iepriekš minētajam formālās izglītības programmām, īstenojot neformālās izglītības programmas, kvalifikācijas pilnveides kursus, informatīvus seminārus, kā arī cieši sadarbojas ar ilggadējiem un uzticamiem sadarbības partneriem – Valsts probācijas dienestu un Valsts administrācijas skolu.

Tādejādi NFI Projektā un ESF Projektā īstenoto pasākumu sinerģijas rezultātā no 2025.gada tiks nodrošināta pilnvērtīga ieslodzījuma vietu darbinieku apmācību sistēma (jauns un moderns mācību saturs jaunā un atbilstošā infrastruktūrā), un tiks radīti priekšnosacījumi atbilstoši apmācītu amatpersonu esamībai ieslodzījuma vietās, kas korelē ar Komitejas ieteikumiem.

Tāpat NFI Projekta ietvaros tika ieviesta kvalifikācijas prakses vadītāju (mentor) sistēma ieslodzījuma vietās. Lai nodrošinātu amatpersonu praktisko profesionālo

prasmju un iemaņu apmācību atbilstoši katras ieslodzījuma vietas infrastruktūras specifikai un dienesta organizācijas īpatnībām, kā arī veicinātu izglītojamo teorētisko zināšanu nostiprināšanu praksē profesionālo zināšanu ieguvī, ar Pārvaldes priekšnieka 2021. gada 28. maija rīkojumu "Par Metodisko norādījumu kvalifikācijas prakses organizēšanai apstiprināšanu" profesionālās tālākizglītības programmas ietvaros tika apstiprināti jauni metodiskie norādījumi kvalifikācijas prakses organizēšanai ieslodzījuma vietās.

Kvalifikācijas prakses vadītāja uzdevums ir uzraudzīt un kontrolēt izglītojamā darbību kvalifikācijas prakses norises laikā, pilnveidot izglītojamā profesionālo izpratni un kompetenci, ar mērķi nodrošināt iespējami augstvērtīgāku un kvalitatīvāku izglītojamā gatavību patstāvīgi pildīt profesionālos dienesta pienākumus. Lai nodrošinātu vienotu izpratni un prasības kvalifikācijas prakses programmas apguves laikā, 2021. gadā NFI projekta ietvaros sadarbībā ar partneriem (Norvēģijas Korekcijas dienestu akadēmija un Romerike cietums) Mācību centrā tika izstrādāta un 2021. gada 4. oktobrī apstiprināta jauna kvalifikācijas prakses vadītāju neformālā izglītības programma "Kvalifikācijas prakses vadītājs Mācību centra izglītojamajiem". Tikai sekmīga apgūta kvalifikācijas prakses vadītāja mācību programmas apguve dod tiesības ieslodzījuma vietu amatpersonām pildīt kvalifikācijas prakses vadītāja pienākumus ieslodzījuma vietās.

Lai veicinātu kvalifikācijas prakses sistēmas uzlabošanu, 2022., 2023. un 2024. gadā ieslodzījuma vietu kvalifikācijas prakses vadītāji pieredzes apmaiņas brauciena laikā uz Norvēģiju, Romerike cietumu (prakses cietums), papildināja savas zināšanas un guva idejas, kā uzlabot prakses vadītāja (mentora) lomu.

Ieslodzījuma vietu iekšējā drošības sistēma ietver pareizi izvēlētus statistiskās drošības pasākumus, kas nodrošina efektīvus organizatoriskās drošības pasākumus, un veicina dinamisko drošību. Lai amatpersonas ieslodzījuma vietās spētu atpazīt un novērst iespējamās drošības incidentus un uzturēt efektīvu dinamisko drošību, NFI Projekta ietvaros sadarbībā ar Norvēģijas Korekcijas dienestu akadēmiju 2022. gadā tika uzsākta ToT (*Training of trainers*) grupu apmācības "Mācību video programmu pielietošana personāla izglītošanā, vadot darbu grupā", lai ieslodzījuma vietās veidotu vienotu izpratni par statistiskās, procesuālās un dinamiskās drošības jēdzieniem, lomu un nozīmi ieslodzījuma vietās, profesionālās ētikas vispārējiem mērķiem, principiem un to lomu demokrātiskā sabiedrībā, kurā valda cieņpilna attieksme un tiesiskums. Kopš 2022. gada ToT apmācību programmu apguvušas 32 Pārvaldes amatpersonas.

Šāda veida mācību programmu mērķis ir ļaut dalībniekiem atklāt priekšrocības, ko sniedz vienlīdzīga, iekļaujoša, uz kopīgu mērķu sasniegšanu vērsta sadarbība ieslodzījuma vietās, daloties savā pieredzē un zināšanās, lai izveidotu drošu un pozitīvu vidi ikvienam darbiniekam un ieslodzījuma vietā esošajai personai. Apmācības ietver jaunas grupu mācību metodes un instrumentus, izmantojot ar Norvēģijas sadarbības partneru atbalstu izstrādātos mācību video materiālus "Laba cietuma amatpersona", "Dinamiskā drošība" un "Pārmaiņu vadība", kuros ieslodzījuma vietu amatpersonas tiek mudinātas veidot pozitīvas profesionālas attiecības ar ieslodzītajiem, pamatojoties uz godīgumu, apvienojumā ar izpratni par viņu personīgo situāciju un jebkuru atsevišķu ieslodzīto radīto risku, vienlaikus liekot apzināties dzīves organizācijas dinamiku cietumā.

Papildus, lai mazinātu stigmatizāciju un sabiedrības aizspriedumus pret bijušajiem ieslodzītajiem un turpinātu skaidrot valsts un pašvaldības iestāžu, ģimenes locekļu, uzņēmēju, brīvprātīgo darbinieku un plašākas sabiedrības nozīmīgo lomu ieslodzīto personu sekmīgā resocializācijā un recidīva novēršanā, Pārvaldes Mācību centrs 2024. gadā ir uzsācis brīvprātīgo darba veicēju ieslodzījuma vietās apmācību.

Pašreizējais Pārvaldes amatpersonu atlīdzības regulējums tika ieviests 2017. gadā, kad tika veiktas būtiskas izmaiņas mēnešalgas noteikšanā, ieviešot amatpersonu amatu novērtēšanu, uz ko pamatojas mēnešalgu noteikšana, līdzīgi kā citiem valsts pārvaldes iestādēs nodarbinātajiem. Turpmākajā periodā tika veikti būtiski pasākumi amatpersonu mēnešalgu paaugstināšanā un izlīdzināšanā, jaunu motivējošu elementu ieviešanā un attiecīgi papildu finansējuma piesaistē. Pārvaldes amatpersonas (kopā ar iekšlietu dienestu amatpersonām, ar kurām tām ir vienota dienesta gaita) ir Latvijā faktiski vienīgā nodarbināto kategorija, kam pēdējo gadu laikā stabili katru gadu ir pieaudzis atalgojums. Tabulā redzams papildus piešķirtais finansējuma apjoms Pārvaldes amatpersonu atalgojumam un atalgojuma pieaugums paredzēts arī 2025. gadam.

**Piešķirtais papildu finansējums Pārvaldes amatpersonu atlīdzības 1. tabula.
Piešķirtais papildu finansējums Pārvaldes amatpersonu atlīdzības palielināšanai
laika periodā no 2020. – 2024. gadam**

Pasākums	Piešķirtais finansējums				
	2020.	2021.	2022.	2023.	2024. un turpm. gadiem
1. 2020.-2022. gada prioritārais pasākums "Atlīdzības palielinājums Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālo dienesta pakāpi" (MK 17.09.2019. prot. Nr. 42 34. §)					
Pārvalde	1 387 239	1 387 239	1 387 239	1 387 239	1 387 239
2. Ministru kabineta 2022. gada 19. aprīļa sēdē (prot. Nr. 22 38. §), izskatot informatīvo ziņojumu "Par priekšlikumiem atlīdzības palielināšanai Iekšlietu ministrijas un Tieslietu ministrijas institūcijās nodarbinātajiem, kas nodrošina valsts iekšējās drošības stiprināšanas pasākumu īstenošanu", atbalstīta finansējuma palielināšana atlīdzībai Iekšlietu ministrijas un Tieslietu ministrijas (Pārvaldes) amatpersonām, kas nodrošina valsts iekšējās drošības stiprināšanas pasākumu īstenošanu saistībā ar plaša mēroga Krievijas militāro agresiju pret Ukrainu un pieaugošiem ģeopolitiskiem riskiem 2023. gadam un turpmāk ik gadu 27 528 335 euro apmērā, tai skaitā Tieslietu ministrijai (Pārvaldei) - 3 537 936 euro, attiecīgi palielinot ministriju bāzes izdevumus 2023., 2024. un 2025. gadam. - Iekšlietu dienestu un Pārvaldes amatpersonām palielinātas mēnešalgas vidēji par 10% pret 2022. gadu.					
Pārvalde				3 537 936	3 537 936
3. 2023.-2025. gada prioritārais pasākums "Piemaksa par darbu svētku dienās amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm"					
Pārvalde				955 838	955 838
4. 2024.-2026. gada starpnozaru prioritārais pasākums "Atlīdzība Iekšlietu ministrijas un Tieslietu ministrijas institūcijās nodarbinātajiem, tai skaitā Probācijas dienestam" kura ietvaros paredzēts turpināt 2023. gadā uzsākto atlīdzības palielināšanu Ieslodzījuma vietu pārvaldes (Pārvalde) amatpersonām. - Iekšlietu dienestu un Pārvaldes amatpersonām palielinātas mēnešalgas vidēji par 10% pret 2022. gadu					
Pārvalde					3 537 936

Tieslietu ministrija (Pārvalde)	1 387 239	1 387 239	1 387 239	5 881 013	9 418 949
---	------------------	------------------	------------------	------------------	------------------

Informācija par Pārvaldes amatpersonu vidējo atlīdzību (pirms nodokļu nomaksas) no 2017. līdz 2024. gadam.

2017. gads	1 117
2018. gads	1 174
2019. gads	1 355
2020. gads	1 370
2021. gads	1 424
2022. gads	1 441
2023. gads	1 657
2024. gads	1 722 (aprēķinam ņemts periods 2024.gada 6 mēneši)

Pārvaldes amatpersonu mēnešalgu apmērs 2023. gadā tika palielināts vidēji par 10%, 2024. gadā – par 9% un **tas tiks palielināts arī 2025. gadā**. Pārvaldei 2025. gada budžetā ir piešķirti papildus 11,7 miljoni euro atlīdzības palielināšanai amatpersonām ar speciālo dienesta pakāpi (4 492 230 euro) un speciālās piemaksas par noteikto funkciju un uzdevumu izpildi noteikšanai (7 185 523 euro). Valdība 2024.gada 18.decembrī atbalstīja grozījumus Ministru kabineta 2016. gada 13. decembra noteikumos Nr. 806 " Noteikumi par Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm mēnešalgu un speciālo piemaksu noteikšanas kārtību un to apmēru " , kas no 2025.gada 1.janvāra paredz vidēji 10% mēnešalgas palielinājums katrai amatpersonai ar speciālo dienesta pakāpi un piemaksas par noteikto funkciju un uzdevumu izpildi noteikšanu (300 euro mēnesī) Pārvaldes amatpersonām.

Papildus Tieslietu ministrija ir uzsākusi jaunu iniciatīvu, uzskatot, ka amatpersonu vakanču mazināšanas nolūkā ir nepieciešams ne tikai palielināt atalgojumu, bet arī paplašināt to personu mērķa grupu, kuras var pretendēt uz dienestu Pārvaldē un iekšlietu dienestos. Tāpēc Tieslietu ministrija ir izstrādājusi likumprojektu " Grozījumi Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā" . Šajā likumprojektā ietvertie grozījumi paredz izmaiņas attiecībā uz vecuma un izglītības kritēriju personas pieņemšanai dienestā iekšlietu dienestos un Pārvaldē. Tas ļautu paplašināt personu grupu, kas var pretendēt uz dienestu iekšlietu dienestos un Pārvaldē un var būtiski uzlabot situāciju ar vakanto amata vietu skaita mazināšanu un Komitejas ieteikumu izpildi.

Vienlaikus ar Tieslietu ministrijas iniciatīvu 2025.gada budžeta pieņemšanas procesā atbilstoši valdības uzdevumam arī Iekšlietu ministrija izstrādāja likumprojektu “Grozījumi Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā”. Šajā likumprojektā daļēji ietverts arī Tieslietu ministrijas projektā virzītais priekšlikums par personu, kas vecākas par 40 gadiem, pieņemšanu dienestā, kā arī būtiski paplašinātas amatpersonu iespējas turpināt dienestu pēc 50 gadu vecuma vienlaikus saņemot gan izdienas pensiju, gan algu. Likumprojekts 2024.gada 9.oktobrī iesniegts izskatīšanai valdībā.

Plānotie pasākumi Pārvaldes personāla kapacitātes pilnveidošanai ir atrodami Rīcības plāna 1.rīcības virzienā.

74. Komiteja ar bažām atzīmē, ka četros apmeklētajos cietumos ieslodzīto psihiatriskās aprūpes pieejamība bija nepietiekama, neņemot vērā to, ka ir daudz ieslodzīto ar garīgās veselības problēmām, jo īpaši saistībā ar atkarības problēmām. Īpaši sarežģīta situācija bija Jēkabpils un Valmieras cietumos, kuros psihiatrs vispār netika piesaistīts. Komiteja uzskata, ka pastāvīga psihiatra klātbūtne ieslodzījuma vietās ļauj laikus identificēt ieslodzītos ar garīgās veselības problēmām un nodrošināt atbilstošu ārstēšanu.

Komiteja iesaka veikt steidzamus pasākumus, lai nodrošinātu pastāvīgu psihiatra klātbūtni katrā cietumā.

Latvijas Cietumu slimnīcā no 2024. gada 16. decembra darbā ir pieņemts narkologs, kā arī strādā trīs sertificēti psihiatri un klīniskais psihologs.

Tā kā ir grūtības atrast psihiatru darbam Jēkabpils cietumā un Valmieras cietumā, kā arī, ņemot vērā, ka citās ieslodzījuma vietās arī nav atsevišķu speciālistu, ieslodzījuma vietās 2025.gada laikā tiks pakāpeniski ieviesti un attīstīti telemedicīnas pakalpojumi (ārstniecības personu attālinātās konsultācijas, kas iespējamas gan pa tālruni, gan video formātā), kas nodrošina iespēju pacientam saņemt ārsta konsultāciju attālināti. Jau šobrīd Latvijā personām, kas atrodas ārpus ieslodzījuma vietas, ir iespēja konsultēties ar attiecīgo ārstu attālināti, izmantojot video zvanu, sazvanoties vai sarakstoties pa tālruni. Telemedicīnas izmantošana tādiem gadījumiem, kur tā pieļaujama, uzlabos ieslodzīto pieeju dažādiem speciālistiem, turklāt tā būs iespējama īsākā laika posmā, kā arī mazinās riskus, ko rada ieslodzīto fiziska nogādāšana ārstniecības iestādē ārpus ieslodzījuma vietām. Šis jautājums tika pārrunāts un panākta vienota izpratne 2024.gada 9.decembra Tieslietu ministrijas, Veselības ministrijas un Pārvaldes pārstāvju sanāksmē. Vienlaikus jautājumā par psihiatriskās aprūpes pieejamības veicināšanu un ārsta – psihiatra pastāvīgas klātbūtnes nodrošināšanu ieslodzījuma vietā, informējam, ka Veselības ministrija ir uzsākusi diskusijas ar Tieslietu ministriju, lai risinātu speciālistu pieejamības jautājumu. (Rīcības plāna 7.2.pasākums).

Šobrīd, ja ieslodzītajam ieslodzījuma vietā nav pieejams ārsts-psihiatrs, ieslodzītajam nepieciešamības gadījumā tiek nodrošināta psihiatra konsultācija ārstniecības iestādē ārpus ieslodzījuma vietas vai arī ieslodzītais tiek nosūtīts uz Latvijas Cietumu slimnīcas 2. psihiatrijas nodaļu izmeklēšanai, ārstēšanai un terapijas kursa noteikšanai.

75. Turklāt Komiteja uzzināja, ka, uzņemot Valmieras cietumā, netika veiktas sistemātiskas tuberkulozes pārbaudes.

Komiteja iesaka Latvijas iestādēm nodrošināt, lai visās ieslodzījuma vietās jaunuzņemtie ieslodzītie 24 stundu laikā pēc uzņemšanas tiktu pakļauti visaptverošai medicīniskai apskatei (tostarp sistemātiskai tuberkulozes pārbaudei), ko veic ārsts vai kvalificēta medicīnas māsa, un pēc tam tiktu veikts brīvprātīgs HIV un B/C hepatīta tests.

Saskaņā ar Noteikumu Nr. 276 10. punktu ieslodzītajam ierodoties ieslodzījuma vietā, ārstniecības persona triju dienu laikā pēc ierašanās vai nekavējoties pēc ieslodzījuma vietas priekšnieka dežurējošā palīga norādījuma veic ieslodzītā pirmreizējo veselības pārbaudi. Noteikumu Nr. 276 11. punkts noteic, ka, ja ieslodzītais tiek pārvietots uz citu ieslodzījuma vietu, šīs ieslodzījuma vietas ārstniecības persona ieslodzītā veselības pārbaudi veic triju dienu laikā pēc ierašanās vai nekavējoties pēc dežurējošā palīga

norādījuma. Savukārt Noteikumu Nr. 276 12. punkts paredz, ka, ja ieslodzīto ievieto Latvijas Cietumu slimnīcā, slimnīcas dežurējošais ārsts divu stundu laikā pēc ieslodzītā ievietošanas slimnīcā vai nekavējoties pēc dežurējošā palīga norādījuma veic ieslodzītā apskati.

Tātad ieslodzījuma vietās ārstniecības personas veic jaunuzņemto ieslodzīto pirmreizējo apskati trīs dienu laikā pēc ieslodzītā ierašanās, savukārt, ja jaunuzņemtais ieslodzītais pie pieņemšanas izsaka sūdzības par savu veselības stāvokli, sāpju esamību vai, pieņemot ieslodzīto, ieslodzījuma vietas amatpersonas konstatē ieslodzītajam redzamus miesas bojājumus vai pastāv aizdomas par ieslodzītā saslimšanu, ieslodzījuma vietas amatpersona informē par to ieslodzījuma vietas ārstniecības personu, kura nekavējoties veic ieslodzītā apskati.

Visiem jaunuzņemtajiem ieslodzītajiem, veicot pirmreizējo apskati, tiek veikts plaušu rentgens ieslodzījuma vietā diagnostikai un tiek piedāvāts brīvprātīgi veikt testus hepatītiem un HIV. Valmieras cietumā ilgstoši nav iespējams atrast radiologa asistentu darbam, lai varētu veikt rentgenu uz vietas ieslodzījuma vietā. Līdz ar to rentgena izmeklējumiem ieslodzītie tiek vesti uz ārstniecības iestādi ārpus ieslodzījuma vietas teritorijas un uz šo pakalpojumu ir iespējams pierakstīties parastajā rindā kopā ar pārējiem iedzīvotājiem, kam nepieciešams šis pakalpojums. Ņemot vērā minēto, ieslodzītajiem Valmieras cietumā netika uzreiz nodrošināts plaušu rentgens, bet tas tika nodrošināts pēc kāda laika, kad pienāca viņu rinda ārstniecības iestādē attiecīgā veselības aprūpes pakalpojuma saņemšanai.

76. Latvijas iestādes informēja Komiteju par plāniem no 2025. gada nodot Ieslodzījuma vietu slimnīcu Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka pakļautībā kā atsevišķu un neatkarīgu struktūrvienību. Iestādes uzskata, ka tas ļaus nodrošināt optimālāku atalgojumu veselības aprūpes personālam, kā arī uzlabos vispārējo veselības aprūpes nodrošināšanas pārvaldību cietumos. Iestādes arī informēja Komiteju par plāniem pastiprināt sadarbību ar Veselības ministriju, jo īpaši attiecībā uz psihiatriskās aprūpes nodrošināšanu ieslodzītajiem.

Saistībā ar to Komiteja atzīmē, ka politikas tendence Eiropā ir tāda, ka ieslodzījuma vietu veselības aprūpes pakalpojumi lielā mērā vai pilnībā ir Veselības ministrijas kompetencē.⁴⁶ Principā Komiteja atbalsta šo tendenci. Jo īpaši Komiteja ir pārliecināta, ka lielāka veselības ministriju dalība šajā jomā (tostarp attiecībā uz veselības aprūpes personāla pieņemšanu darbā, tā mācībām darba vietā, klīniskās prakses novērtēšanu, sertifikāciju un pārbaudēm) veicinās kvalitatīvas veselības aprūpes nodrošināšanu ieslodzījuma vietās esošajām personām, kā arī vispārējā principa par veselības aprūpes līdzvērtību ieslodzījuma vietās un plašākā sabiedrībā īstenošanu.

Pārvalde līdz 2025.gada 1.jūlijam plāno pārveidot Latvijas Cietumu slimnīcu par patstāvīgu Pārvaldes struktūrvienību, tādējādi radot priekšnoteikumus efektīvākam ārstniecības personu resursu pārvaldības modelim un stiprinot ārsta neatkarību.

Aicinām svītrot Komitejas ziņojuma 76.punkta teikuma daļu *"ka tas ļaus nodrošināt optimālāku atalgojumu veselības aprūpes personālam"*, jo, izveidojot Latvijas Cietumu slimnīcu kā atsevišķu un neatkarīgu Pārvaldes iestādi, nemainīsies atalgojuma līmeņi veselības aprūpes personālam. Iestāde uzskata, ka tas uzlabos vispārējo veselības aprūpes nodrošināšanas pārvaldību cietumos.

⁴⁶ Skatīt arī Eiropas Cietumu noteikumu 40.1. un 40.2. punktu un šo punktu Komentārus.

Tieslietu ministrijas, Pārvaldes un Veselības ministrijas pārstāvji 2024.gada 9.decembra sanāksmē pārrunāja šo ieteikumu un secināja, ka veselības aprūpes pakalpojumu sniegšana ieslodzījuma vietās ir starpsektoriāls jautājums, kurā nepieciešama gan Tieslietu ministrijas, gan Veselības ministrijas cieša sadarbība. Veselības ministrija jau šobrīd faktiski nodrošina atbalstu, kas ietver dažādas specifiskas iniciatīvas attiecībā uz ieslodzījuma vietām Veselības ministrijas izstrādātajos politikas plānošanas dokumentos, kas skar veselības aprūpes sistēmas attīstību. Tāpat Veselības ministrija šobrīd nodrošina veselības aprūpes sistēmas darbību sabiedrībā, kurā ieslodzītie saņem veselības aprūpi, kas pārsniedz ieslodzījuma vietu sistēmā pieejamo, tostarp, arī neatliekamās veselības aprūpes gadījumos. Ieslodzījuma vietās strādājošie ārsti tiek sertificēti vispārējā ārstniecības personu sertifikācijas procesā, kuru nosaka Veselības ministrija, tāpat arī ieslodzījuma vietu ārstu ir pakļauti vienotai ārstniecība personu darbības kvalitātes kontrolēšanai, ko nodrošina Veselības inspekcija. Turklāt cietumos strādājošās ārstniecības personas vairumā gadījumu strādā arī publiskajās veselības aprūpes iestādēs un saņem apmācību, kāda konkrētai specialitātei noteikta.

Sanāksmes dalībnieki vienojās par regulāra starpinstitūciju sadarbības formāta atjaunošanu (pastāvēja pirms COVID-19 epidēmijas), kura ietvaros ne retāk kā vienu reizi ceturksnī notiks sanāksmes, kuru ietvaros tiks risināti sadarbības pilnveidošanas jautājumi.

Tāpat sanāksmes dalībnieki vienojās, ka Veselības ministrija attīstīs iespēju ieslodzījuma ārstniecības iestādes vai Latvijas Cietumu slimnīcu noteikt kā vietu rezidentūras iziešanai, tādējādi palielinot jauno ārstu ieinteresēšanu par darbu ieslodzījuma vietās (Rīcības plāna 7.2.pasākums).